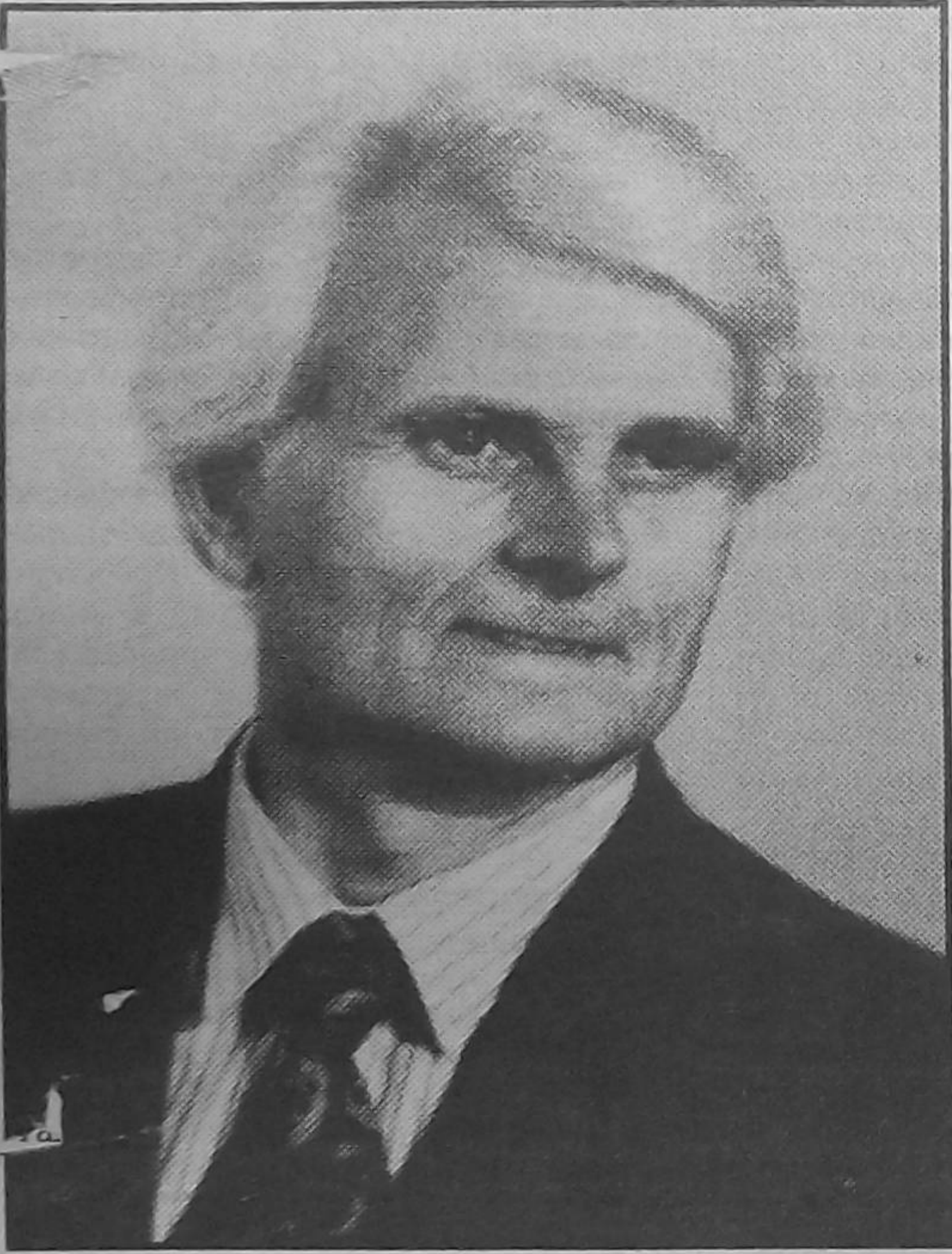

Слово ПРОСВІТИ

ГАЗЕТА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЛИПЕНЬ, Ч.7 (37) 1997 РОКУ

У НАШІ ЩОДЕННІ ПЛАНИ ВНОСИТЬ КОРЕКТИВИ ЖИТТЯ

Всеукраїнське товариство «Просвіта» фактично завершило розробку програми своєї діяльності на наступний рік. Тож декілька запитань з цього приводу від газети «Слово Просвіти» ми поставили відповідальному секретареві Товариства Миколі Нестерчуку.

-- Шановний Миколо Трохимовичу, Програма діяльності Всеукраїнського товариства «Просвіта», зокрема й на наступний рік, зазнає, очевидно, суттєвих коректив після ухвалення Конституції України та закріплення державності української мови в статтю 10. У чому воші полягають?

-- У плани діяльності Товариства щоденні корективи вносять саме життя. Програма на наступний рік суттєво уточнюється, є й певні зміни, викликані новими реаліями. Звичайно, важливим фактором коригування планів стало й прийняття Конституції -- Основного Закону держави, річницю якої ми щойно відсвяткували. Стаття 10 Конституції спонукала нас до нових дій. У нашу програму вводяться окремі, розділ перший, який так і називається: «Заходи щодо реалізації Державної комплексної програми «Українська мова».

Хочу конкретніше зупинитися на цьому. Спільно з Державним комітетом національностей і міграції ми подали пропозиції до проекту указу Президента і заходів щодо виконання Державної комплексної програми «Українська мова». Це відбулося після торішньої грудневої зустрічі голови Товариства «Просвіта» Павла Мовчана з Президентом України Леонідом Кучмою. Цією програмою передбачено низку заходів, які будуть взяті на озброєння відповідними міністерствами, відомствами та державними установами, тобто безпосередніми її виконавцями.

-- Отже, слід беззабаром сподіватися позитивних змін у цій ділянці державного життя?

-- Я думаю, що позитивні зміни повинні наступити хоча б через те, що до Програми залучаються всі основні

підрозділи державної влади в Україні й під програму державною забезпечується певна фінансова база.

-- Аналогічні цільові програми давно вже мають Росія, передові європейські країни, такі як Франція, яким, здається, не загрожує чужоземна мовна експансія. Чи не запізнилася Україна з уведенням у дію своєї цільової програми?

-- Звичайно, ми мали б діяти більш оперативні, взявши за певний зразок досвід вищезазначених та інших країн, яким ніщо не загрожує в мовній галузі. Бачимо, як там дбайливо ставляться до проблем рідної мови, яка є, безперечно, духовною основою кожного суспільства. Розробляються цілісні програми, виділяються чималі кошти, працюють численні науково-дослідні інститути, досвід їхній гідний наслідування.

Певною мірою ми запізнилися, образно кажучи, на три з половиною століття, коли розпочалася експансія Росії супроти України. Сьогодні багато доводиться починати спочатку. Програма передбачає цикл науково-практичних конференцій, зокрема, й з історії розвитку української мови. Наприклад, таких як «Українська мова і санскрит», «Українська мова в колі індоєвропейських мов». За часів Союзу про таке й заїкатися не можна було, бо існував цілий арсенал табу -- заборонених тем. Був «старший» брат, а відповідно -- й «молодший», тож до витоків наших шлях нам був перекритий.

-- Отже, розв'язання мовних проблем залишається наріжним фактором діяльності «Просвіти» і наступного року.

-- Це одне із основних питань, якими будемо займатися, реалізуючи Державну цільову програму «Українська мова». Тут є велике поле діяльності не лише для «Просвіти» -- для всіх органів влади в Україні. Це наш стратегічний напрямок роботи. Слід сказати і про створення загальнодержавної комп'ютерно-інформаційної бази та банку даних з питань функціонування української мови як державної. Тобто в перспективі суспільство йде до інформатизації.

-- Чи ж під силу самій «Просвіті» нести такий майже непосильний тягар роботи, що вимагає, мабуть, не високопарно буде сказано, майже жертвних зусиль?

-- Звичайно, самим подужати таку величезну програму важко. До виконання її залучатимуться і Комітет у справах національностей і міграції, і міністерства -- освіти, культури, інформації, юстиції, у справах науки і Національна академія наук -- фактично всі органи державної виконавчої влади та наукові установи.

Мова, як відомо, є одним із найважливіших консолідуючих чинників суспільства. В цьому напрямку передбачено вести широку роз'яснювальну, пропагандистську роботу, популяризувати і поширювати знання про мову, мовне законодавство серед найширших верств населення. Ми плануємо проводити різноманітні цикли радіо-, телепередач.

-- Тобто це все уже із арсеналу тактичних заходів реалізації головної стратегічної лінії -- утвердження української мови як державної в Україні?

-- Так. Особливу ж увагу зосереджуватимемо на питаннях освіти в Україні, на роботі з молоддю, якій розбудувати державу завтра. Важливою ділянкою є робота в Збройних Силах України. Засоби масової інформації, друковане слово, захист інформаційного простору теж потребують нашої пильної уваги.

-- Надзвичайно гострою проблемою в Україні є встановлення міжконфесійного релігійного миру, християнської злагоди між громадянами. Чи передбачаються якісь конкретні заходи у цій важливій царині суспільного життя?

-- Другий розділ програми діяльності Товариства на 1998 рік передбачає низку заходів, спрямованих на

гідне відзначення важливої й величної всехристиянської дати -- двохтисячоліття Різдва Христового. Відповідну постанову ухвалив і Кабінет Міністрів, розроблені конкретні заходи, до яких залучена й «Просвіта».

Ми співпрацюємо з УПЦ Київського Патріархату, з Українською Греко-Католицькою Церквою, іншими церквами, що стоять на державницьких позиціях, аби в Україні запанував міжконфесійний мир і злагода.

-- Товариство «Просвіта» -- це не лише централь у Києві, підрозділи його активно діють на всіх теренах України. Яким чином співпрацюватиме Київ з пізовими об'єднаннями, осередками?

-- Третій розділ охоплює організаційно-масову роботу. Опрацьовано й узагальнено пропозиції наших обласних об'єднань, творчих спілок. Намічається цілий ряд регіональних заходів, науково-практичних конференцій, фестивалів тощо.

-- Великий резонанс у суспільстві викликала проведена торік «Просвітою» низка «круглих столів» за участю провідних міністрів України. Чи практикуватиметься й надалі така форма роботи?

-- Наступного року маємо намір провести цілий ряд конференцій, розробляються конкретні пропозиції. Ось назви декотрих із них: «Українська мова як державна мова України» -- за участю міністерств, відомств, державних установ і комітетів; «За єдину Помісну Православну Церкву в Україні»; «Роль українців в історії Криму і Севастополя» -- у самому Севастополі.

-- Чи знайшла відображення в програмі діяльності Товариства Концепція дерусифікації Києва як столиці незалежної України?

-- Це буде цілий напрямок нашої спільної роботи разом із Київським крайовим об'єднанням «Просвіти». Про це вже багато говорилось, чимало зроблено, оскільки розуміємо, яку роль відіграє обличчя столиці як дерусифікаційного фактора в загальноукраїнському контексті. Не секрет, що люди, приїжджаючи до нас, завжди кажуть: ось у вас так, то й у нас не може бути інакше. Усе звідси інтерполосується на всі терени України, на місця. Отже, цим проблемам відведений цілий розділ нашої діяльності.

-- Економічна просвіта, -- важливість її унаочнюють ті проблеми, з якими зіткнулося українське суспільство, -- що намічається робити в цьому напрямку?

-- Не оминуємо й цих проблем. Намічено низку заходів всеохопного економічного навчання із цілим арсеналом засобів: лекційної роботи, конференцій. Залучатимемо до наших програм провідних економістів, фахівців різних галузей, аби економічні реформи, реформаторський ринковий курс держави стали зрозумілими і були підтримані всім українським загалом. Мусимо впливати й на мислення тих наших урядовців, які діють за старими віджитими зразками. У нас є свій шлях розвитку, свій менталітет, а багатьом із них бракує самостійного мислення. Кивають у бік Росії. А Росія давно вже взяла курс на класичний капіталізм. Та зчасти в нас цього помічати не хочуть. Не наслідуймо сліпо нікого, торуймо власний шлях.

-- Слід, мабуть, озирнутися в Галичину кредитових спілок, «Маслосоюзу» та інших конкурентноспроможних процвітаючих тодішніх утворень, підтримати власних виробників, відродивши призабуте гасло «Свій до свого по своє».

-- Використовувати це все треба, воно у нас було, люди його знають. Це, власне, таке наше мислення, такий наш менталітет. Й узагалі, потрібно менше нарікати, треба підняти дух людей, патріотизм, віру. Ми пережили

(Продовження читайте на стор. 2)

(Початок на стор. 1)

ОБ'ЄДНАТИСЯ НА ГРУНТІ ІНТЕРЕСІВ НАЦІЇ

страшні часи й вийшли з них незламними. Хоч як не важко тепер, але ми мусимо долати зневіру, рухатись уперед. Згадаймо наші перемоги, те світле, що було у нас упродовж трагічної історії, воно нам додаватиме сил задля загального поступу.

— **Майбутнє, як відомо, за молоддю.** «Просвіта» згуртовує молодь під дахом «Молодої Просвіти», засвідчуючи цим самим єднання поколінь.

— Робота з молоддю — один із наших пріоритетних напрямків діяльності. Згідно з ухвалою V з'їзду «Просвіти» у травні був проведений всеукраїнський з'їзд «Молодої Просвіти». Організація фактично створена, триває формування її організаційних структур по всій Україні. Проблеми молодих просвітян порушуються на шпальтах газети «Слово Просвіти» регулярно, уже кілька чисел поспіль тут друкується газета в газеті «Гурт». Ми чітко розуміємо, що організація, яка не дбає про молоде покоління, не має майбутнього.

Серед найбільшчих наших заходів — організація літнього молодіжного табору у селі Куземіному Сумської області. Серед інших заходів для молоді намічається проведення вечорів відпочинку, фестивалів, концертів, інших культурних заходів. Молодь потрібно зацікавити, допомагати організувати не лише роботу, але й дозвілля. Треба, щоби у неї формувалося почуття причетності до великої справи — розбудови України.

— **Не слід, мабуть, уже нікого переконувати у важливості такого виховного фактора, як друковане слово.**

— Під егідою «Просвіти» видається тринадцять газет, інша друкована продукція. Завжди, виходячи з фінансових можливостей, ми надавали їм посильну матеріальну допомогу. У програмі на 1998 рік це теж передбачено. Працюватимемо й далі, аби наше друковане слово доходило до людей. Хоч згадати принагідно добрим словом газету «Сіверщина», яку випускає Чернівецьке об'єднання «Просвіти» спільно з обласним відділенням Народного руху України. Вона має досить великий тираж — у межах тридцяти тисяч примірників. Солідну газету «Січеславський край» видає Дніпропетровська «Просвіта». У зрусіфікованому Севастополі українським набатом лунає наше слово у газеті «Дзвін Севастополя», редактором якої є Микола Гук. До речі зазначити, його недавно призначено редактором всеукраїнської газети «Флот України», тож сподіваємося, просвітянська проблематика порушуватиметься й на її шпальтах.

Від української громади Америки ми отримали в дарунок десять одиниць розмножувальної техніки — ризографів. Згідно з ухвалою Центрального правління вони розподілені між найбільш зросійщеними областями — Харківською, Дніпропетровською, Полтавською та Кримом.

Значний тягар просвітянської ноші бере на себе й наша телекомпанія TV-«Просвіта», в якій завершується реорганізація та вирішуються проблеми матеріального забезпечення. Так що в інформаційному просторі України слово «Просвіти» лунатиме регулярно й вагомо.

— **Програма діяльності Товариства «Просвіта», яку в цій короткій розмові окреслено лише пунктирно, потребує значних фінансових затрат.**

— Звичайно, наш ентузіазм, де потрібно, повинен бути підкріплений відповідними коштами. Тому план діяльності, який пропрацьовується остаточно, буде направлений у Кабінет Міністрів України й частина заходів, слід сподіватися, буде фінансована головними виконавчими органами держави. Зрозуміло, що це передусім стосується заходів, включених до Державної цільової програми «Українська мова», а також приурочених до відзначення двохтисячоліття Різдва Христового. Вони фінансуватимуться з державного бюджету. Сподіваємося на державну підтримку ще й тому, що робимо загальнодержавну справу, спрямовану на розбудову й утвердження України як країни рівної серед рівних. А це справа свята для всіх українців.

— **Хай Бог помагає!**

Розпитував Володимир ГЕРМАН

Основою нинішнього політичного життя стають пристрасті навколо майбутніх виборів. Серед політичних партій, громадських організацій розгортається активна боротьба.

Політика — це те, що вивчає досвід минулого, править сучасним і передбачає майбутнє. З цього погляду нині вже видно, що Україна увійшла в тривожну фазу відновлення імперських ідей. На тлі засилля й розгулу мафії, комуністичної олігархії та владної невизначеності деяких урядових структур ліві сили при потуранні парламенту неухильно провадять Україну до реставрації найгіршого з можливих режимів.

З окупів повилазили вчорашні, хоча, здавалося нам, історія навіки загнала їх у глухий кут. І повилазили звідти не просити прощення. Мають підтримку комуні-фашистських сил Росії, які довели в Чечні, на який витончений цинізм здатні. А якою нахабною є поведінка вселяких лужкових, жиріновських та зюганових, що зухвало приїжджають до нас і вчать отих лизоп'ятів, як себе поводити, як вести боротьбу проти незалежності України, як втягти її в поле російських імперських інтересів. Мусимо собі ставити запитання: чи готові ми дати відсіч тим, хто пробує зруйнувати Україну, докладає всіх сил для знищення нашої свободи і незалежності? Думаю, не готові. Бо ми роз'єднані, розхристані, нерідко поборюємо одні одних замість того, щоби виступити єдиною цілеспрямованою силою проти ворогів незалежної України.

Варто чіткіше сказати, на яких принципах ми об'єднуємося, а які відкидаємо. З політичної палітри програм і статутів, з потоку гучних парадних слів завжди можна вичленили засадничі поняття, про які не всі хочуть говорити відверто.

Альтернативними поняттями є:

- в ідеології -- націоналізм і космополітизм;
- в управлінні державою -- демократія і диктатура;
- у питаннях свободи совісті -- віра в Бога, християнська релігія і мораль та атеїзм і мораль сатанинська;
- у філософському світогляді --

ідеалізм і матеріалізм,

-- у політології -- визнання пріоритету нації і національної держави і пріоритету нібито свободи людини поза нацією та держави імперської.

Зрозуміло, ми повинні об'єднуватися на перших засадничих поняттях і відкидаємо другі. Бо є історичні сучасні реалії розвитку суспільства, які підтверджують нашу позицію.

Нація — це суб'єкт розвитку цивілізації, визнаний усім світом. Є, наприклад, Організація Об'єднаних Націй — саме нації, а не держав, не особистостей чи ще чогось. Нація будує національну державу, користуючись ідеологією націоналізму, й у світі іншого прикладу немає. Це правило світової історії. Права і свободи особистості поза нацією, що їх декларують деякі партії — від лібералів та народних демократів аж до комуністів, є звичайним пропагандистським трюком. Бо свобода особистості потребує захисту. Поза нацією і національною державою захищати особистість нікому, її поневолею інша нація, перетворює в раба імперії. Захистити свободу особистості може тільки нація. Звичайно, мужі-космополіти можуть зі мною не погодитися, тому я пошлюся на авторитет Івана Франка. Він писав: «Все, що йде поза рами нації, це або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеями раді б покрити змагання до панування однієї нації над другою, або хворобливий сентименталізм фантастів, що раді б широкими «вселюдськими» фразами покрити своє духовне відчуження від рідної нації». Оце «духовне відчуження від рідної нації» є найбільшою нашою бідою, бо здебільшого це люди, що мали б виконувати роллю еліти нації, а вони навпаки — виступають проти нації, проти ідеології українського націоналізму.

Це досвідчені люди. Вони займають більшість посад у керівництві державою, правлять бал у Верховній Раді, разом із московськими зайдами ігнорують державну українську мову. Вони витончено і хитро спланували руйнування економіки, невиплату заробітної платні і з насолодою спостерігали понад півроку, коли на-

решті у народі увреться терпець і він зруйнує свою державу. Не вийде!

Нещодавно в газеті «Галичина» одна така партія, що не визнає націю як чинник суспільно-політичного життя, повідомила, що серед її членів багато академіків, докторів та кандидатів наук. Я хотів би їм нагадати, що ці дисертації захищалися за кошти, зароблені мозолястими руками тих людей, які сьогодні голосують за націоналізм, за бандерівців, бо саме їх уособлювала пані Ярослава Стецько в Надвірнянському виборчому окрузі, з тріумфом обрана народним депутатом України, одержавши 86,5 відсотка голосів. І ми впевнені, що в будь-якому районі області був би подібний результат.

Що ж, залишається з пристою повторити слова Тараса Шевченка: «Якби ви вчилися так як треба, то й мудрість би була своя». Бо хіба можна виступати проти свого народу, його думки, його переконань? Не бачити цього може хіба що зовсім сліпий або той, чий очі затуманені чужинецькою пропагандою примарою золотого тельця.

Та ми завжди кажемо, що є ще час подумати, чи йти зі своїм народом, чи ні. Коли є каяття — є прощення!

Та не все так сумно. Сьогодні підростає молоде покоління українців, які не бояться сказати: я — українець, я — український націоналіст. Моя мета в житті — українська націоналістична ідея, українська національна держава.

Торік ми утворили обласну організацію «Молодої Просвіти», в цьому році створено Всеукраїнську «Молоду Просвіту». Об'єднуються молоді люди і в інших українських патріотичних організаціях. Формується молода нація, українська національна ідея шириться, як снігова лавина, як потоки весняних вод.

Хто не хоче залишитися на узбіччі історії, хай не роздумує, а йде в ногу разом з українською нацією.

Степан ШУЛЕПА,
голова Івано-Франківського
обласного об'єднання «Просвіти»

ТАМ, ДЕ «ТРИСТА, ЯК СКЛО, ТОВАРИСТВА ЛЯГЛО...»

Уже стало традиційним в Україні ушанування пам'яті героїв Берестецької битви. Ця земля 346 років тому стала свідком незламності українського духу. Тут наші героїчні пращури «смертю смертю подолали». Славні лицарі-запорожці стали на проху з польськими загарбниками «за Україну, за її волю, за честь, за славу, за народ». Польське військо було найбільш вишколеним у Європі. Повстало проти цієї потужної сили фактично селянське військо, єдиною зброєю якого був незламний дух і шабля гостра. Немало тут товариства полягло.

Про героїзм славних козаків «крут містечка-Берестечка» і йшлося власне на мітингу, що відбувся 29 червня, в неділю, на місці української звитяги. І якщо ще декілька років тому у день пам'яті героїв Берестечка мітинги ініціювалися зверху, зокрема й Товариством «Просвіта», то тепер людиність сюди стікається за покликком серця — і з навколишніх сіл, і з усіх куточків України. Традиційно щороку тут українське духовенство служить панахиду по полеглих у тій нерівній боротьбі.

Промовляли ж цього недільного дня до присутніх народні депутати України, представники місцевих владних структур із Рівненщини й Волині, культурні діячі. Від Всеукраїнської «Просвіти» слово про подвиг лицарів-запорожців донесли до присутніх відповідальний секретар Товариства Микола Нестерчук та голова Київської крайової організації «Просвіти» Юрій Гнаткевич.

Слід сподіватися втілення в життя пропозиції представників Центрального правління Товариства про перетворення заповідника «Козацькі могили» у національно-просвітянський центр.

Наш кор.

У далекому 1897 р. передова інтелігенція заснувала в селищі Любень Великий, що в Городецькому районі на Львівщині, осередок «Просвіти», який успішно діяв до осені 1939 року. Московський окупаційний режим розігнав у Галичині всі просвітянські осередки. Книги і майно знищували, а керівників та активістів арештовували, катували в тюрмах, висилали до Сибіру. Така ж доля спіткала й голову передвоєнного осередку Івана Липу — у вересні 1939-го його арештували енкаведисти й закатували у львівській тюрмі.

СВЯТО В ЛЮБЕНІ ВЕЛИКОМУ

Відновлено осередок «Просвіти» в селищі у квітні 1990 р. А днями просвітяни відсвяткували його 100-річчя.

На урочистості прибули голова Львівського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка поет і громадський діяч Роман Лубківський, поет Богдан Чепурко, а також голова Городецького районного об'єднання Іван Бучківський.

Третя година дня. Свято розпочинається. Із вступним словом до присутніх, а зала Народного дому була переповнена, звернувся голова селищної Ради народних депутатів Юліан Юрчак.

Доповідь про роль «Просвіти» в духовному та національно-патріотичному вихованні населення виголосив Іван Бучківський. Він коротко розповів про історію та діяльність Львівського матрічного Товариства «Просвіта» та про створення філії і читальні «Просвіти» в містах і селах нашого району.

Про історію просвітянського осередку в Любені Великому говорив нинішній його голова Олег Матківський, який відзначив активну участь у діяльності осередку вчителів Великолюбненської середньої школи, священників о. Богдана (УГКЦ) і о. Андрія (УПЦ КП), головного лікаря санаторію Володимир Карпенко та багатьох інших.

Дочка о. Івана Федінського, пароха Любень Великого 30-х років, пані Федорівич розповіла про багатолітню громадську, зокрема просвітянську, діяльність свого батька, який багато років очолював осередок

«Просвіти» в Любені Великому, за що польська влада постійно переслідувала його, що й стало причиною передчасної смерті священика-патріота.

На подальшу подвигницьку просвітянську працю благословив великолюбненських просвітян і всіх присутніх парох греко-католицької церкви в Любені Великому о. Богдан Тишкун. Він побажав усім ласки Божої, доброго здоров'я та всього найкращого.

Роман Лубківський подякував організаторам свята, відзначив добру роботу осередку «Просвіти» в Любені Великому, наголосив на невідкладних завданнях Товариства «Просвіта» в нинішніх умовах.

Хвилюючим моментом свята було привітання дітей-учнів місцевої школи. Вони запевнили, що підхоплять естафету «Просвіти».

Відбувся святковий концерт аматорів місцевого Народного дому.

І. КУПНОВИЧЕНКО

ЧИХ БАТЬКІВ МИ ДІТИ?

Недавно довелось мені побувати в Запоріжжі. Славне це місто і своєю історією, і своїм сьогоденням. І хоча в ньому діє чимало індустриальних гігантів, усіх гостей міста, наче магнітом, притягує завод українських малолітражок. Побував там і я.

Завод тепер майже не працює. Ще недавно могутній потік «Таврій» і «Запорожців» з його конвейсера перетворився на невеличку річку. Цехи виявилися напівпорожніми. У конструкторському відділі стояла незвична тиша. Що ж сталося з флагманом українського автомобілебудування, чому настали такі важкі часи?

Хвороба виявилась типовою. Підприємству дуже важко самостійно вижити в сучасному бурхливому ринковому морі. Потрібні інвестиції і технічна підтримка передових автомобільних компаній світу. Саме на це орієнтується сьогодні керівництво заводу, бо застаріла, неконкурентноздатна продукція нікому не потрібна. У Радянському Союзі просто іншої техніки не було, і тому завод у ті часи працював більш-менш стабільно, а його продукцію буквально рвали з рук. Тепер часи змінилися і треба добрише мислити і працювати, щоб не пасти задніх.

На заводі мене цікавило й інше. Як тут, у Запоріжжі, колишній козацькій столиці, ставляться до Української державності та української мови. Адже не секрет, як формувалися за радянських часів такі індустриальні центри. З усієї імперії їхали на будівництво люди різних національностей. Саме таким чином формувалося так зване російськомовне населення. І хоча абсолютну більшість населення Запоріжжя становлять українці, російську мову тут чути скрізь — і на виробництві, і на вулиці, і в квартирах. Комуністична влада добриче попрацювала в місті на знищення всього національного, на викорінення із людської пам'яті славного минулого.

Русифікація Запоріжжя — це типовий приклад того, як в інтересах імперії позбавляли людей рідної мови та культури, свідомо прищеплювали їм почуття якоїсь меншовартості.

У відділі Головного конструктора заводу мені розповіли цікаву історію появи на світ усім добре відомої «Таврії». Головним конструктором цього автомобіля був запорожець Стащенко. Він створив свого автомобіля задовго до того, як аналогічна «вісімка» з'явилася на Волзькому автозаводі в Росії. І хоча машина, створена в Запоріжжі, пройшла всі випробування і була готова до серійного випуску, в Москві все зволікали з дозволом розпочати її серійний випуск. Стащенко ніяк не міг зрозуміти в чому справа,

часто їздив у Москву пробивати потрібне рішення, але все було марно. І тільки коли з конвейсера ВАЗу зійшли перші «вісімки», як дві каплі води схожі на «Таврію», він зрозумів усе. Більше того, його запрошували на ВАЗ переймати «передовий» досвід випуску нового автомобіля. Це було вже занадто і Стащенко невдовзі помер, так і не дочекавшись масового випуску свого творіння.

У Москві ніяк не могли допустити, щоб Україна хоч у чомусь була першою. Підлеглі повинні твердо знати, що все передове може йти тільки з Москви і тільки з «височайшого позволення». Це була типова імперська політика і прикладів цьому безліч. Пам'ятаєте одного з героїв фільму «Сімнадцять миттєвостей весни» есеєвця Шеленберга. Його принцип був такий самий: вкрасти чужу ідею, а потім через певний час видати її як уже свою власну, а при необхідності ще й знищити автора.

Ми навели приклад із конструктором Стащенко тільки для того, щоб спробувати дати аналіз стану української мови в Українській державі. В цьому плані дуже цікавими виявились відповіді російськомовних запоріжців на моє запитання про те, як вони ставляться до української мови. Абсолютна більшість сприймає українську мову як державну мову українського народу і планує поступово переходити на неї. Але я почув також чимало висловлювань про те, що це мова українських націоналістів або ж що це галицька чи польська мова, а найбільш наївні стверджували, що це «сільська» мова на відміну від «городської» — російської. Коли ж я таким оригіналом цитував рядки відомого вірша Г. Сковороди: «Всякому городу нрав і права» або послання запорожців турецькому султанові й запитував їх, якою мовою вони написані, то тут уже було чому дивуватись.

Виявляється, багато хто практично майже нічого не знає, якого він роду-племени, звідки виросло його коріння і в які глибини воно сягає. Страшною видалась для українського народу трьохсотлітня гегемонія царизму та комуністичного режиму, але час і історія все ставлять на своє місце.

Чому я пишу про це до «Слова Просвіти»? Тому що у Запоріжжі — найширше поле діяльності просвітян. Та, на жаль, усі, з ким я говорив, мало що чули про Запорізьку «Просвіту».

Володимир ДЕРЕВІЙ

Від редакції. Сподіваємося, що на цей лист нам дасть відповідь Запорізьке обласне правління Товариства «Просвіта».

НАМ ВІДПОВІДАЮТЬ!

Вищий арбітражний суд України

На Ваш депутатський запит від 10. 04. 1997 р., що надійшов із Секретаріату Верховної Ради України, повідомляємо:

До арбітражного суду Харківської області 10. 01. 1996 р. надійшла позовна заява від Харківського Єпархіального управління Української Православної Церкви до Харківського історичного музею про усунення порушень права власності та витребування майна з чужого незаконного користування.

При розгляді матеріалів справи встановлено, що розпорядженням Представника Президента України по Харківській області від 15. 03. 1993 р. № 197 «Про повернення Свято-Покровському монастирю УПЦ м. Харкова комплексу будівель і споруд та закріпленої за ним у постійне користування земельної ділянки» зі змінами та доповненнями, внесеними розпорядженням Представника Президента № 871 від 15.11.93 р., позивачу було передано у власність Архієрейський будинок, що знаходиться в м. Харкові по вул. Університетській, № 8/10.

Рішенням арбітражного суду від 01. 02. 96 р. задоволено позовні вимоги про виселення Харківського історичного музею з усіх займаних приміщень Архієрейського будинку.

За заявою Харківського історичного музею перевірка рішення в порядку нагляду здійснена першим заступником арбітражного суду Харківської області та арбітражною наглядовою колегією Вищого арбітражного суду України. Вищий арбітражний суд України рішення і постанову арбітражного суду Харківської області у справі № 187/6-15 залишив без змін.

У період перевірки в порядку нагляду рішення про виселення Харківському історичному музею надавалась відстрочка виконання рішення з 18. 03. 96 р. до 20. 07. 96 р.

Перший заступник
Голови Вищого арбітражного
суду України

М. ГРЕЧКОВСЬКИЙ

Міністерство юстиції України

На виконання доручення Кабінету Міністрів України від 24. 04. 97 № 7308/2 в Міністерстві юстиції розглянуто Вашого листа від 18.03.97 № 10-194 щодо розробки проектів нормативних актів, які б регламентували застосування малого Державного Герба України і Державного Прапора України у державних установах, військових частинах тощо, і повідомляється наступне.

Статтю 20 Конституції України визначено державні символи України: Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України.

Державні символи закріплюють конституційно-правові та міжнародно-правові відносини держави, її устрій, політичний режим, а також суверенітет держави.

Поділяємо Вашу стурбованість тим, що державні символи ще не знаходять належного місця в багатьох державних установах, навчальних закладах, підприємствах, хоч після проголошення незалежності України пройшло вже чимало часу.

Робота щодо врегулювання в законодавчому порядку цих питань у відповідності з нормами Конституції України проводиться на державному рівні.

Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 13 серпня 1996 р. № 504-р затвердив перелік проектів законів, які необхідно розробити у зв'язку із прийняттям Конституції України. Переліком передбачається розробка проекту Закону України «Про державні символи України».

При Міністерстві юстиції України на виконання згаданого розпорядження Кабінету Міністрів України утворено робочу групу з підготовки проекту Закону України «Про державні символи України», до складу якої залучено провідних фахівців та вчених. Питання щодо порядку розміщення, використання державних символів, обов'язку шанобливого ставлення до них будуть враховані при розробці проекту Закону України «Про державні символи України».

З повагою

Заступник міністра юстиції України

І. Пукшин

Міністерство закордонних справ України

На Ваш запит «Про спроби Посольства Російської Федерації в Україні впливати на вирішення питання про отримання освіти російською мовою дітьми громадян України» від 22.05.1997 р. МЗС України повідомляє, що згадана Вами нота Посольства РФ в Україні з листом групи жителів Києва надіслана до Міністерства освіти України та Київської міської державної адміністрації (наш № 14/26-1083/070 від 24.04.97 р.) для розгляду скарги по суті. Матеріали розгляду пропонується надіслати до МЗС України для підготовки відповіді російській стороні. На сьогодні, 6.06.97 р., жодних матеріалів не одержано.

Водночас хочемо зауважити, що, аргументуючи свою позицію, Ви посилаєтесь тільки на ст. 10 Конституції України. Але в цілісному документі — Конституції України — мовному питанню присвячена також ст. 57, зокрема, її четвертий розділ, де йдеться про право громадян, які належать до національних меншин, навчатися в державних школах рідною мовою. Саме ця стаття і слугує підставою для появи коментованих Вами ноти та скарги.

З іншого боку, практика надсилання скарг та пропозицій дипустановами іноземної держави зовнішньополітичному відомству країни перебування в обставинах, що стосуються прав національної меншини, якою є росіяни в Україні, є усталеною міжнародною нормою і використовується також і МЗС України та її дипустановами.

З повагою

Заступник міністра

Б. М. ГУДИМА

Міністерство освіти України

На Ваш лист від 2 квітня 1997 року повідомляємо, що відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29 червня 1996 р. № 704 «Про підвищення захисту документів про освіту» в Україні запроваджуються документи про освіту, виготовлені на основі фотокомп'ютерних технологій, а також створюється загальнодержавна система обліку виданих документів.

У лютому ц. р. Міністерство освіти України проводило регіональні наради, на яких одним із завдань було поінформувати педагогічну громадськість щодо запровадження документів про освіту нового зразка. Відповідна інформація подана також у газеті «Освіта України» № 10 від 28 лютого 1997 р. На підставі обговорення цього питання з представниками закладів освіти та органів управління освітою було прийнято рішення, що в цьому навчальному році їх введення здійснюватиметься в порядку експерименту, який має визначити та уточнити механізм замовлення, видачі та обліку документів про освіту.

У поширеній пам'ятці, на яку Ви посилаєтесь, вказано, що особам, які закінчили заклад освіти, офіційно видаються документи про освіту, виконані державною мовою. На жаль, автори згаданої пам'ятки припустилися грубої помилки, не пояснивши, в яких випадках може бути видано документ іноземною мовою, а саме — іноземним громадянам, які здобувають освіту в Україні.

З повагою

Міністр

М. З. Згуровський

Настав час, щоби питання відкритості влади у нашій державі було повномасштабно вирішене на законодавчому рівні. Адже відкритість законодавчої і виконавчої влади є важливим фактором демократичного розвитку суспільства, зростання обізнаності, політичної грамотності і суспільної активності громадян, резервом підвищення якості законодавства.

Відкритість влади не є самоцільлю. Вона не зводиться до можливості громадян спостерігати за владними структурами та їх діяльністю, а передбачає право громадян на своєчасне отримання інформації про зміст цієї діяльності та документи, які готуються. Відкритість у наших умовах включає широку просвітницьку роботу серед населення не тільки щодо законів, які вже прийнято, а й тих, які лише готуються. Йдеться також про можливість ще ширшого залучення кваліфікованих спеціалістів до аналізу законопроектів. Такий підхід до відкритості законодавчого процесу передбачає активізацію всього спектру зворотного зв'язку між Верховною Радою і громадськістю. Які ж шляхи та можливості для реалізації висланих вище думок?

По-перше, є можливість втілити ідею відкритості законодавчого процесу через Закон про закони та законодавчу діяльність. Річ у тім, що у Верховній Раді розповсюджено список законодавчих актів, прийняття та зміна яких впливають з нової Конституції України. Серед них згадуються 23 нових законопроекти та 27 уже діючих законів. Серед нових законопроектів згадується «Закон про закони та законодавчу діяльність», необхідність підготовки якого пов'язується зі статтями 8, 57 та 58 Конституції і проект якого підготовлено в Інституті законодавства, що діє при Верховній Раді.

Розділ про відкритість законодавчого процесу може складатися з таких частин (статей):

- 1) загальні формули (що є відкритість? чому служити? і т. п.);
- 2) про доступ до Верховної Ради та пленарних засідань громадян, виборців, спеціалістів, керівників різних рівнів і т. п.;
- 3) про доступ до Верховної Ради та пленарних засідань представників і працівників засобів масової інформації;
- 4) про порядок надання засобам масової інформації законопроектної документації та даних про хід роботи над законопроектами;
- 5) про відкритість законодавчої роботи у комісіях Верховної Ради;

Можливості реформування законодавчого унормування відкритості влади

6) про роботу з листами, в яких містяться проекти законів чи пропозиції законодавчого характеру;

7) про випадки всенародного обговорення законопроектів;

8) про залучення наукових установ до підготовки та обговорення законопроектів;

9) про порядок залучення об'єднань громадян до підготовки й обговорення законопроектів;

10) про просвітницьку роботу у сфері законодавства, зокрема, на етапі підготовки й обговорення законопроектів;

11) про порядок висвітлення пленарних засідань Верховної Ради та засідань її комітетів у державних засобах масової інформації;

12) про порядок інформування виборців народним депутатом щодо його законодавчої діяльності безпосередньо в округах;

13) про прес-службу Верховної Ради;

14) про прес-секретаря народного депутата України;

15) про доступ до законопроектної документації;

16) про порядок висвітлення роботи комісії Верховної Ради у засобах масової інформації.

Що дасть вирішення питання про відкритість законодавчого процесу у запропонованому ключі? По-перше, такий підхід вирішить проблему у системному, зведеному вигляді, розглянувши її у комплексі. По-друге, цей підхід конкретизує і легітимізує кожне з окремих питань, що у сукупності становлять проблему відкритості. Наприклад, питання доступу передбачає не лише сам доступ, а й обмеження доступу, норму про яке неможливо буде обминути в тексті закону. У свою чергу, обмеження поділяються на обмеження до приміщень і обмеження до документів. Законодавче унормування обмежень обмежить бюрократичні можливості апарату. У подібному плані

будуть вирішені інші головні питання: про права фахівців і просто громадян, про можливості і права працівників акредитованих і неакредитованих засобів масової інформації, зокрема регіональних. Подібним чином стане унормованою поведінка у напрямку відкритості законодавчого процесу (1) парламентських комісій і депутатів. Нарешті, знайде своє законодавче втілення просвітницький аспект відкритості, що є вкрай важливим, бо законодавча діяльність у наших умовах значною мірою є просвітницькою діяльністю. Потрібні не лише закони. Треба вчити людей розуміти закони і вказувати їм на важливість і шляхи їх виконання.

Вирішення означеної нами проблеми може відбуватися іншим шляхом. Цей шлях є набагато ймовірнішим з огляду на низку обставин. Верховна Рада торік прийняла підготовлений Комісією з питань забезпечення свободи слова і засобів масової інформації Закон про порядок висвітлення роботи Верховної Ради у засобах масової інформації. Проте Президент наклав на нього вето, мотивуючи свій крок тим, що цим Законом надаються великі привілеї парламентові і нічого не говорить про висвітлення діяльності інших гілок влади. Невдовзі Верховна Рада не змогла подолати вето Президента, а згадана вище постійна парламентська комісія почала працювати над новим проектом Закону, який розглядає проблему під кутом зору прав людини на отримання інформації. Останній підхід може виявитися ширшим і тому оптимальнішим. Але при цьому ніколи не можна забувати, що проблему висвітлення законодавчого процесу, рівно як і проблему висвітлення діяльності всіх гілок влади, про що говорить Президент, слід пов'язувати з їх відкритістю. Адже висвітлення не зводиться, наприклад, до відображення сесійних засідань Верховної Ради чи роботи Уряду електронними засо-

бами масової інформації. Поняття «висвітлення» необхідно розуміти глибоко, повномасштабно, стосовно всіх суб'єктів влади та поширюючи його семантику за межі поняття «засоби масової інформації». Верховна Рада може «висвітлювати» свою діяльність у різних способах. У законодавчому плані всі спектри і способи цього висвітлення мають бути детально і ретельно відображені. Звідси випливає наш основний висновок: потреба у підготовці проекту Закону про відкритість законодавчого процесу в Україні, в якому слід було б унормувати весь комплекс питань, пов'язаних з проблемою зворотного зв'язку між парламентом і суспільством. Йдеться про підготовку своєрідного українського варіанту «закону про відчинені двері». У законі можна передбачити ті 16 позицій, які було викладено трохи вище, коли йшлося про можливість підготовки проекту розділу до Закону про закони і законодавчу діяльність. Можливі, звичайно, й інші варіанти. Наприклад, це стосується проблеми доступу до документації, що перебуває на стадії проектних розробок. Це питання може бути вирішеним без спеціального законодавчого «втручання» на основі чинного Закону про інформацію. Адже тут ідеться лише про створення механізмів реалізації норм цього Закону. Це мають бути механізми доступу до документації і механізми її поширення. У Парламенті могла б бути підготовлена і затверджена Головою Верховної Ради інструкція чи положення про відкритість документації, а в Кабінеті Міністрів могла б бути прийнята постанова про порядок і засоби доступу громадян і працівників засобів масової інформації до урядових документів. Проте, беручи до уваги глибоку укоріненість закритості урядової документації у нашій державі та всемогутність нашого бюрократичного апарату, зокрема апарату Кабінету Міністрів, не можна виключати потреби у спеціальному законодавчому унормуванні проблеми відкритості урядової інформації. Беручи до уваги позицію Президента, висловлену й обгрунтовану ним у вищезгаданому вето, найоптимальнішим вирішенням усіх питань і протиріч, що склалися, була б підготовка і прийняття Закону про відкритість влади в Україні. Такий Закон підняв би демократію у нашій державі та авторитет України у світі на високий рівень.

Юрій ГНАТКЕВ

РІД ДО РОДУ — У ГРОМАДУ

Події останніх років в Україні наводять на думку: національні меншини будують тут державу для себе. Українці перебувають у своїй державі на правах зайвої меншини. Здійснюється чергова спроба етнічного (денационалізація) й фізичного (ненароджуваність) знищення української нації. Розглянемо факти.

1. **Демографічний спад.** Сьогодні в Україні найбільша смертність - серед українців, найменша народжуваність - серед українців: демографічний спад триває за рахунок українського народу. В Україні українці перетворюються із теоретичної меншини у фактичну.

2. **Денаціоналізація та зросійщення.** Темпи русифікації України найфорсованіші за все ХХ століття. Українські газети масово переводяться на двомовність, аби потім повністю перейти на російську мову. Телебачення і радіо - вже напівросійські. Вища освіта - майже повсюдно зросійщена (зденационалізовують у першу чергу еліту), загальна й середньо-спеціальна освіта - наполовину російськомовна. Міста й містечка (окрім Західної України) - вже всуціль зрусифіковані. Села - розмовляють суржиком.

Зросійщення України щороку наростає у геометричній прогресії. Наступний етап - денационалізація. Майстерно створений імідж вторинності, навіть послідовності всього українського - у мові, у побуті, у звичаях. Наслідок - самозневага як підґрунтя до манкурства. Кількісне зменшення українства через відмову від своєї нації подвоює втрати від ненароджуваності. Доки в Україні українці не є

пануючою нацією, доти їм загрожує на своїй Батьківщині етнічне знищення.

3. **Освіта.** Сьогодні у державі ліквідовується частина середніх навчальних закладів, хоча зберігаються вищі: у вузах України навчаються переважно національні меншини, у технікумах й училищах - українці. Неукраїнській державі не потрібно фінансувати освіту для українців. У вузах повсюдно закриваються українознавчі кафедри: неукраїнській державі не потрібно українознавство - засіб виховання українського патріотизму.

4. **Влада.** Україну знищують руками українців. Номінальна влада поки що в руках зросійщених українців, але фактична влада (ідеологія) - українофобська.

5. **Безробіття.** Штучно створена економічна скрута (голод 1933 року теж був штучно створений і вимарали з голоду в усьому СРСР лише українці). У бюджетній сфері скорочення працюючих - найбільше за рахунок українців. Створено економічне підґрунтя для ненароджуваності української нації.

6. **Виховання.** Майже всі засоби масової інформації заціклені на двох темах: політика і видовища. Культивується байдужість і ворожість до національного.

Про Шевченка згадують лише з нагоди чергових роковин. Славні часи Запорожжя і княжої України для мас-медіа теми заборонені. Часи антів, скіфів, Трипілля - суворо заборонені: все це здатне спричинити небажаний патріотизм.

В Україні виховують неукраїнське суспільство.

7. **Вихолощення національного духу серед демократів.** Переважна більшість демократичних сил сьогодні бореться не за українську Україну, а проти комуністів. Московські шовіністи теж демократи і теж борються проти комуністів. Наші вороги розклали зсередини майже всі структури, які потенційно можуть боронити націю. Демократи займаються промовами, боротьбою за владу, замість здійснення українізації України. Майже всі демократи відмежовуються від націоналізму. В усьому світі націоналіст - патріот рідної землі. Інтернаціоналіст (непатріот) - українець - ще не українофоб, але вже не українофіл: людина на півдорозі до лицарства. Україну сьогодні врятує лише націоналістична ідеологія і лише націоналістичний лідер.

Німеччина буде для чехів, Чехія - для чехів, Угорщина - для угорців. Інші

народи в цих державах - гості й ставлення до них як до гостей.

Українці повинні на своїй землі збудувати державу для себе.

Українці повинні на своїй землі розмовляти своєю мовою.

Українці повинні на своїй землі розвивати свою культуру.

Ми повинні назавжди запам'ятати, що українська земля - наша і лише українцям мусить бути її повноправним господарем.

Будь-які загрози з національними меншинами - недоречні: під загрозою існування української нації. Будь-яка праця для іншої нації, іншої етнічності, іншої культури на сьогодні є зрадою (часом несвідомою) України. Відстороненість від національних проблем - зрадинство. Кожен українець повинен підтримувати лише українців і допомагати лише українцям.

Відчай, схиблення і нарікання - шкідливі, тому їх потрібно відкинути. Не бездіяльно чекати Божої помочі, а робити діло. Бог помагає тим, хто сам собі помагає.

Немає чого сподіватися на зовнішню підтримку: світ поважає лише силу і лише тих, хто сам себе поважає. Орієнтація повинна бути лише на власні з'єднані сили.

Гуртуймося родич до родича - у рід до роду - у громаду, громада до громади - у землю, земля до землі - у державу. Згуртований народ - нездоланий.

Борімося - поборемо.
Творімо українську Україну.

Остан ХАНКО,
м. Полтава

Зміст виховання в сучасній школі визначається як система фундаментальних знань про свій народ, особливості його побуту і трудової діяльності, національний характер, психологію, історико-культурний досвід, а також знань про свій родовід, спосіб життя і виховання у сім'ях, про отчий край. З огляду на це учитель має змінювати засоби виховного впливу на учнів, постійно займатися самоосвітою, просвітницькою роботою, шукати такі форми і методи роботи, які б забезпечили розбудову національної школи. У багатьох навчальних закладах області педагогічні колективи вже визначилися і розробили нові підходи до виховної роботи.

Пропонуємо розповідь про одну із шкіл Корсунь-Шевченківського району, яка має певний досвід у вихованні молодого покоління в нових умовах.

З 1990 року в Деренківській загальноосвітній школі I-III ступенів Корсунь-Шевченківського району працює первинний осередок Товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка «Калинове гроно». Одинадцять ягідок калини налічує його емблема. Саме стільки класів-секцій входить до його складу (201 учень 1-11 класів, 28 -- учителів і працівників школи, усього 229 членів).

У школі зрозуміли, ніякі вказівки зверху не допоможуть, якщо не буде власної ініціативи, творчого горіння, натхнення кожного вчителя зокрема у справі першовагтисної ваги -- виховання громадянина України, розбудови національної школи.

Зовсім не достатньо оздобити школу національними символами, естетично оформленими лозунгами, гаслами. Тут мусить панувати ще й національний дух, а зміст роботи всього педколективу слід спрямувати на формування особистості, яка б із гордістю могла сказати: «Я -- українець. Україна для мене -- найдорожча земля, іншої в світі такої немає!».

Кожен наш вихованець має бути свідомою людиною, поважати закони суспільства, досконало володіти рідною мовою, шанувати батьків, свій рід і родовід, знати традиції і звичаї, дотримуватись їх, зростати працьовитою людиною, відповідальною за долю рідної землі, знати правдиву історію, культуру свого краю

Навчання мови, знайомство з мовою дошкільнят та молодших школярів займає великий обсяг серед усієї інформації, яку дитина отримує в цьому віці. Водночас це дуже складне та «сплижке» завдання для педагогів та батьків. По-перше, виникає питання: «Коли починати?». В якому віці дитина готова засвоїти перші літери рідної абетки, перші слова іноземної мови?

Незважаючи на існування численних концепцій щодо оптимального віку для навчання дитини іноземної мови, читання та письма, незаперечним є те, що діти можуть випереджати однолітків за рівнем розвитку або відставати від них. Діти, розумові здібності яких перевищують рівень, звичайний для їхнього віку, зможуть раніше навчитися читанню та письму. Тим, хто відстає, потрібна увага та допомога оточуючих. Перед тим, як навчати таких дітей грамоті, їхній рівень розвитку треба «підтягнути» до рівня однолітків.

Визначити вік, коли дитина вже може навчатися мовам, батькам та педагогам допоможе проста спостережливість та неупереджене ставлення до дитини. Треба просто об'єктивно оцінити рівень розвитку дитини. Керуючись власним здоровим глуздом, можна визначити, коли варто починати навчання іноземній мові та підготовку до школи.

Зверніть увагу також на те, чи має дитина хорошу пам'ять. Найкраще тренування пам'яті -- вивчення на пам'ять віршів. Це можуть бути і дитячі віршики, і поезія класиків. Головне -- щоб вірші були цікавими для дитини і їй подобалося їх розповідати. І зовсім непотрібно, щоб дитина читала вірші перед великою аудиторією. Це вже справа особливостей характеру: сміливості, розкутості, упевненості у собі -- звичайно потрібних людині. Проте вивченням віршованих текстів ми маємо на меті натренувати пам'ять дитини.

Крім цього, зверніть увагу, наскільки уважна ваша дитина, чи орієнтується у положенні «ліворуч -- праворуч». Навчіть дитину розрізняти «ліворуч» і «праворуч» -- це дуже важливо. Якщо дитина недостатньо уважна, це може бути результатом фізичної перетомки чи педагогічної занедбаності,

«КАЛИНОВЕ ГРОНО» -- ВОГНИЩЕ ДУХОВНОСТІ

і всієї України.

На основі цих завдань і планує роботу педколективу на рік рада осередку «Калинове гроно», яку очолює учитель української мови і літератури Г. Вовчанівська. До її складу входять учителі й учні -- представники від класів-секцій.

Отже, «Калинове гроно» -- це вогнище духовності, біля витоків якого учні зіграють душі цілющим сван-зіллям рідного слова.

Клас-секція має план роботи на рік, де відображені завдання школи, має свою гімно, девіз, куточок розташований у приміщенні, за яким закріплені клас. На дверях -- паспорт класу-секції (назва), що відповідає назві класного журналу. Емблема прикрашає стрічку ритуального символу, який є святинею первинного осередку, і в урочисті хвилини його виносять на лінійку духовності краці учні школи. Цей символ раз у чверть (день проведення лінійки духовності) перебуває в коридорі школи, біля якого на перервах вартують учні).

Усі члени осередку повинні знати моральний кодекс. Щочверті методом анкетування перевіряється рівень вихованості учнів. Визначають кращих.

Місячний план роботи «Калинового гроно» має свою тему, згідно з якою керівники класів-секцій (вони ж класні керівники) планують відповідний зміст роботи:

серпень -- старту нових надій;
вересень -- місяць знань («Тільки у сумлінному навчанні твоя добра слава»);

жовтень -- Праця звеличує людину;
листопад -- «Хай не висихає душа криниця!»;

грудень -- «Роде наш красний, роде наш прекрасний»;

січень -- «Щедрий вечір, добрий вечір»;

лютий -- «Моя земля -- земля моїх батьків»;
березень -- «Матуся -- берегиня калиски нашої душі»;
квітень -- «Живи, моя рідна мово!»;
травень -- «Пам'яттю сильний народ»;
червень -- «Берег твого дитинства»;
липень -- «А щоб краща була наша школа!»

З метою поліпшення роботи у класах-секціях рада первинного осередку щороку запроваджує нові форми. Так, торік започатковано звіти у класах-секціях, лінійку духовності, яка проводилася щомісяця. Нині вона відбувається кожної чверті.

На лінійці духовності рада осередку проголошує правила вихованості, які записані на стенді «Виховуємо громадян України». Зміст її формується на основі рівня вихованості учнів та завдань, які стоять перед школою у світлі сучасної

концепції освіти.

Рада осередку веде «Книгу духовності», де фіксується тематика лінійок, правила духовності записуються відповідно до теми, реєструються почесні члени «Калинового гроно».

Педагогічний колектив вважає, що вихованці мають знати тих людей, для яких справа розбудови Української держави, національної школи є змістом їхнього життя. Вони живуть серед нас. Тож, готуючи лінійку духовності, дбають про участь у ній таких людей, щоб їхнє слово, звернене до учнів, стало дороговказом у майбутньому.

Рада затвердила пам'ятний знак, який вручається почесному членові осередку. Його виготовляють на заняттях гуртків «Вишиванка», «Умілі руки», «Чарівний клубочок».

Сценарій лінійок (тобто їх зміст) розробляє рада осередку, а текст оформляють члени літературного клубу «Душі криниця», яким керує Г. Вовчанівська.

Сприяючи школі в її розбудові, рада дбає про виховання учнів на засадах Істини, Добра, які мають проникнути у душу дитини і стати змістом її життя, її переконаннями.

Олена ФЕЩЕНКО,
голова Черкаського обласного
об'єднання Товариства «Просвіта»

невичності розумової праці. У кожному випадку треба виходити з особливостей маленької особистості: допомогти їй поліпшити здоров'я чи зацікавити у розумовій, пізнавальній роботі.

У справі з іноземною мовою, як і в справі навчання грамоти рідною мовою, потрібно, щоб дитина мала початкову найнеобхіднішу та найпростішу інформацію про мови народів світу, про те, навіщо треба вчитися читати і грамотно писати. Розповідаючи дитині про різні мови, дорослий повинен пам'ятати сам, що нема ні гірших, ні кращих, ні грубих, ні витончених, ні бідних, ні багатих мов. Усі мови народів світу рівні, всі хороші. Тільки через ту ситуацію, яка зараз склалася в міжнародній політиці та економіці, ми прагнемо вивчати

Після засвоєння найбільш непорушних правил і технічних навичок дитину слід привчати користуватися знаннями. Минув час, коли «п'ятірка» з англійської мови була оцінкою за текст «Мій день», вивчення на пам'ять. Новий час диктує нові умови. І це корисні для нас з вами умови. Як подивляться на нас оточуючі, коли ми порадимо їх новиною: «Я сьогодні почистив зуби»? І хто не знає, що: «Восени достигають овочі та фрукти»? А от вашого «фірмового» рецепту страви з баклажанів точно ніхто не знає. А може трапитися так, що іноземець шукає кабінет стоматолога. Ви не зможете ні поділитися рецептом, ні розповісти про розташування потрібного закладу, маючи в пам'яті лише монологічний текст на загальну тему. Тільки виконання багатьох вправ із

вважають за 100 балів тесту на коефіцієнт розумового розвитку. Сентиментальні мами ледь не тридцятирічних синів розповідають: «Мій Сашко навчився читати у 3 роки». Зараз Сашко не читає нічого, крім написів на рекламних стендах та плакатів-детективів на 600 сторінок. Але для батьків головне, що 20 з великим гаком років тому їхній син випередив однолітків у механічному розпізнаванні літер. Поганим приклад, але не найгіршим. Ця доросла людина вмів застосовувати навичку читання і розумів прочитане. Але іноді трапляється так, що дитина демонструє чудову техніку читання -- читає зі швидкістю ведучого теленовін -- і не розуміє змісту прочитаного. Вона не може переказати прочитаний текст, розтлумачити його. Щоб цього уникнути, треба, щоб дитина вмела читати не тільки вголос, а й про себе, та обговорювати з дорослими прочитане. Інакше результати навчання грамоті будуть не нульовими, а мінусовими. Діти, які не розуміють тексту, що читають, зможуть лише блискуче озвучувати нісенітницю.

Батьки повинні пам'ятати, що дитину треба навчити не лише грамоті, а й виховати культурною людиною.

Якщо з огляду батьків чи педагогів дитина засвоює матеріал сповільнено, передусім треба порівняти її поступ у навчанні з глибиною знань однолітків. Якщо ж у цьому випадку помітне відставання, треба звернути увагу на те, чи не має дитина вад слуху, зору, чи не зазнала пологових травм. Проблеми розвитку мови, навчання читання та письма можуть стати джерелом сильного стресу для дитини. Треба визначити, від чого залежить відставання у навчанні -- характеру дитини (лінощі) чи стану здоров'я. Відповідно із цими висновками треба провадити роботу з дитиною, допомогти їй набутти корисних знань. При цьому велику роль відіграє тактовність дорослих. Залюбування поверненням у дитсадок та допоміжним інтернатом є неприпустиме! Треба, щоб дитина була впевненою у своїх можливостях та довіряла дорослим. У цьому -- запорука успіху в навчальному процесі.

НОТАТКИ РЕПЕТИТОРА

такі, а не інші мови. Ми повинні поважати культури і мови інших народів і привчати до цього дітей.

Також дитина повинна розрізняти і розуміти стверджувальну та запитальну інтонацію у мові інших людей, розрізняти звуки мови і добре їх вимовляти. Якщо у дитини є проблеми з вимовою звуків, їй допоможе спеціаліст-логопед.

Друге запитання: «Як навчати?». На нього теж не може бути єдиної всеохоплюючої відповіді. І батьки, і педагоги повинні зберігати баланс між потребами навчання та можливостями самої дитини. Зрозуміло, що ні тиск та примус, ні надмірна поблажливості до учня не дадуть хороших результатів. Треба пам'ятати, що й у семінарському віці дитина може мати усталене ставлення до навчання -- як результат впливу навколишнього соціального середовища. Негативні сторони (якщо такі є) у поведінці учня, ставленні до вчителя та навчання не можна виправити одноразовою потужною дією. Систематичним впливом на свідомість дитини, непомітним їй самій, треба вирівнювати всі хибні виховання та компенсувати нестачу корисних знань.

граматики, орієнтованих на практичне застосування, та великий словниковий запас слів дасть нам ключ до знання мови. Звичайно, невелику кількість сталих висловів доведеться запам'ятати, але вони не повинні посідати чільного місця у вивченні мови. Все це було сказано ніби від імені дорослого. А може, діти менш схильні обдумувати знання, які вони отримують, і тому творчий підхід до навчання для них буде обтяжливим? Ні, і ще раз ні! По-перше, ми не повинні недооцінювати здібності дітей та рухливість їхньої психіки. По-друге, засвоєння інформації, неефективної у подальшому використанні, буде шкідливим витрачанням часу. І дитині, і дорослому повинна бути підладною стихія живого спілкування -- привітання, прохання, протест, орієнтація у просторі і часі, розмова про спільні інтереси, ділова розмова.

У навчанні читання та письма рідною мовою теж не треба захоплюватися виключно технічним, зовнішнім боком справи. Про пошуки оптимального віку для початку навчання ми вже говорили. Але часто люди не вважають на потрібні передумови для навчання грамоті. І навичку читання у дитини

СУМ

газета
газета

в газеті
в газеті

ПРОСВІТЯНСЬКА МОЛОДЬ ОБ'ЄДНУЄТЬСЯ

Галаслива, весела молодіжна атмосфера повернулася в стіни «Просвіти». Студентство, школярство й бувалі, випробувані в боротьбі просвітяни, що піддалися загальному піднесеному настрою, вирішували: «Бути чи не бути «Молодій Просвіті»?». Представники 9 вузівських осередків, художнього технікуму та музичного училища, 6 шкіл, а також гості із Спілки української молоді, Ліберального молодіжного об'єднання, Асоціації молодих політиків і політологів, українського козацтва й Націонал-патріотична молодіжна організація, яка вирішила стати колективним членом «Молодї Просвіти» й у повному складі прибула на установчу конференцію, перейняли владу з рук «старої Просвіти». Палкі дискусії завершилися незвичайним для таких заходів рішенням створити дві «Молоді Просвіти» - одну культурологічну, позапартійну, просвітницького напрямку (голова Павло Карайченцев), що ставить собі за мету різнобічний захист української молоді, в тому числі й соціальний. Другу - спортивно-туристичну, яка буде діяти на території Київської області.

Завершилася зустріч у неформальній атмосфері під горезвісним «ярмом у кінці Хрещатика», де молоді просвітяни вирішували подальшу долю цієї грандіозної споруди. Загальну підтримку отримала ідея голови інформаційно-просвітницького відділу ВУТ «Просвіта» Олександра Лашка, якому було вирішено присвоїти почесне звання «Ветеран «Молодї Просвіти». А незвичайну ідею щодо подальшої долі «ярма» було вирішено реалізувати протягом літа (усі бажані взяти участь у запланованій акції можуть звертатися на завулок Музейний, 8).

Павло КАРАЙЧЕНЦЕВ

НЕ ПРОСПАТИ ПАПОРОТІ ЦВІТ

Як ви гадаєте, яка ніч найчарівніша? Коли звірята розмовляють людською мовою, дерева й квіти можуть гуляти, де їм заманеться, а в лісі розцвітає дивовижна Квітка Папороті. Звичайно ж, це Ку-

пальська ніч! Свято Івана Купала відзначається 7 липня, коли буяння природи досягає вершини. А в ніч із 6 на 7 липня гуляє молодь. Горить багаття, у якому спалюють сміття, непотріб і всяке

зло. Через вогонь годиться перескочити, щоб і самим очиститись, а якщо хлопець і дівчина успішно переплигнуть (не падуть у вогонь, не розімкнуть рук), то значить, що вони - гарна пара.

Ще годиться в цю ніч скупатись. Боязким дівчаткам у цьому старанно допомагають Стіжкі Охоронці Традицій - хлопці. Щоправда, на цьому парубочі обов'язки не вичерпуються, головне - вирубати й установити посеред галявини велику гілку (найчастіше вербову) - Купайлицю або Марену. Пам'ятаєте:

*Коло Мареноньки ходили дівоньки,
Стороною дощик іде,
Стороною, та й на мій
барвіночок зеленій...*

Дівчата прикрашають Купайлицю барвистими стрічками, пучечками квітів, свічками, водять докруг неї хороводи, разом з хлопцями влаштовують ігри. Найпоетичніший звичай - дівоче ворожіння: пускання віночків на воду: куди попливе віночок, звитий з чарзілля - ромену, полину, лобістку, - звідти

дівчатом. Проте усі три дні перебування у таборі спати не хотілося, та й не було коли. День розпочинався з руханки, потім усі вмивалися біля джерела, снідали й під керівництвом старших СУМівців училися, як боронитися в разі небезпеки, проходили медичний вишкіл, тренувалися, слухали цікаві розповіді з історії, вивчали гарні пісні. Ще у таборі були СУМівці із Золбунова, молодь з харківського козацтва і кияни з Ліги Української Молоді (ЛУМ) з п. Ларисою Йолкіною на чолі. Також був голова Всеукраїнського СУМу Олександр Задорожний.

Нам було дуже важко залишити табір, та все ж треба було повертатися до Києва, додому. Я вважаю, що для молоді треба робити більше вишкільних таборів - таких, як «Слобідська Січ».

Мар'яна ГУЛА,
учениця 10-го класу 132-ї київської
школи

й нареченого виглядати. Зело цієї ночі набуває цілющих властивостей, тому ворожки не дрімають, а збирають всілякі трави.

Ніяке свято не минає без обрядової трапези. На Купала готують яешню, горох, млинці й варенички з товченим конопляним насінням.

Не секрет, що в Купальську ніч відьми влаштовують шабаш. Їм теж хочеться погуляти. Хто зна, чи не спаде їм на думку пройтися селом або містом із піснями і по-чортячому веселими витівками? А може, їм забажається молочка хазяйської корови? Отож дбайливі господині напередодні Купала обсівують домівку маком-відуном, обтикують полином і обкурюють торішнім купальським зіллям. При собі носять часник.

Проте до сміливої людини ніяка чортівня чомусь не чіпляється. Отже, можна завиграшки роздобути Квітку Папороті. Лише б не проспати.

Ярослава МУЗИЧЕНКО

ФІНІШ ПЕРЕД СТАРТОМ

Щойно завершився шостий чемпіонат України у вищій, першій та другій лігах, який уперше проводився під егідою Професійної футбольної ліги (ПФЛ), створеної торік Нагадаємо читачам «Слова Просвіти», що у вищій лізі чемпіонами країни в'яте стали київські динамівці, другими фінішували гравці донецького «Шахтаря», а третіми -- полтавської «Ворскли». Остання команда подарувала справжню сенсацію: з новачка вищого ешелону стала бронзовим призером чемпіонату 1996-97 рр. Такого ще у нас не було. Любителям статистики пропонуємо підсумкову турнірну таблицю, яка набула ось якого вигляду.

	І	В	Н	П	М	О
1. «Динамо»	30	23	4	3	69-20	73
2. «Шахтар»	30	19	5	6	72-28	62
3. «Ворскла»	30	17	7	6	50-26	58
4. «Дніпро»	30	14	13	3	48-19	55
5. «Карпати»	30	15	7	8	36-23	52
6. «Таврія»	30	13	5	12	36-46	44
7. «Чорноморець»	30	12	6	12	36-31	42
8. «Металург»	30	12	5	13	48-44	41
9. «Нива»	30	11	6	13	34-37	39
10. «Зірка НІВАС»	30	11	3	16	31-55	36
11. ЦСКА	30	9	8	13	33-35	35
12. «Кривбас»	30	9	6	15	24-48	33
13. «Прикарпаття»	30	8	7	15	33-49	31
14. «Торпедо»	30	8	5	17	25-56	29
15. «Кремінь»	30	7	3	20	28-57	24
16. «Нива»	30	4	6	20	19-48	18

У середу, 25 червня, відбулась четверта-конференція ПФЛ, якій передувало засідання Ради Професійної футбольної ліги України. Конференція затвердила результати минулого чемпіонату, визначила 33 кращих гравців, список яких очолив Андрій Шевченко з «Динамо» (Київ). Кращим тренером визнано Валерія Лобановського, а десятку арбітрів очолив киянин Сергій Татулян. У конкурсі «чесної гри» лідерство зберегла

за собою полтавська «Ворскла». До трійки найвлучніших бомбардирів увійшли Олег Матвєєв («Шахтар»), Сергій Ребров («Динамо») та Сергій Чуйченко («Ворскла»). На їхньому рахунку відповідно 21, 20 та 14 забитих м'ячів.

Характеризуючи минулий сезон, можна зазначити, що у футбольному господарстві країни значно побільшало порядку. Цьому сприяли зусилля Федерації футболу України, яку торік «звалив на власні плечі» міністр Кабінету міністрів Валерій Пустовойтенко, а також створення Професійної футбольної ліги, очолюваної Григорієм Суркісом. Розпочалася копітка робота з реорганізації мережі

вітчизняного футболу, посилилась вимогливість до конкретних осіб, відповідальних за стан справ на тій чи тій ділянці управління або обслуговування футбольної піраміди.

Практично всі питання внутрішнього життя ФФУ і ПФЛ нині вирішуються колегіально, гласно і кваліфіковано. Стала реальністю чітке дотримання затвердженого календаря ігор, участь громадськості у призначенні арбітрів на матчі,

безкомпромісне ставлення до порушників дисципліни.

Безперечно, поліпшенню ситуації слугуватимуть і затвержені 26 червня виконкомом ФФУ зміни до регламенту змагань на сезон 1997-1998 років, що стосуються кількості замінів гравців у матчі: у вищій лізі та Кубку України -- три, першій лізі -- п'ять, другій -- сім. Автоматична дискваліфікація наступатиме відтепер після чотирьох попереджень футболістові, а не трьох, як було досі. Чітко визначено і статус фарм-клубів, які матимуть спільну заявку з основною командою, проте вони будуть позбавлені права переходити до вищої ліги. Оскільки такого пункту раніше не існувало, то акціонерне товариство «ФК «Динамо» (Київ) вимушене було цими днями відмовлятися від другого місця, здобутого командою «Динамо-2» у першій лізі, як стартового до вищого ешелону, на користь маріупольського «Металурга», що прийшов до фінішної стрічки услід за «другими» динамівцями.

Що ж далі? Володарів золотих медалей чемпіонату України очікують серйозні випробування кваліфікаційного раунду Ліги чемпіонів 23 і 30 липня. Срібний призер і володар Кубка України -- «Шахтар» -- схрестить зброю у Кубку кубків, а «бронзова» полтавська «Ворскла» і дніпропетровський «Дніпро» -- у кубку УЄФА. Хто намагатиметься перешкодити нашим землякам пройти до наступного кола цих престижних змагань, ми дізналися 9 липня, коли відбулися жеребкування серед їх учасників. Крім того, саме цього дня стартував черговий, сьомий чемпіонат України з футболу сезону 1997-1998 років.

Однак не лише ці завдання доведеться здійснювати лідерам вітчизняного футболу. Як зазначив у виступі на конференції ПФЛ президент Федерації футболу Валерій Пустовойтенко, головне -- це підготовка і успішний виступ національної збірної команди нашої держави у відбірковому турнірі чемпіонату світу-98, що проходить у Франції. Варто нагадати, що збірна України, маючи 14 очок, залишається лідером у 9-й групі. Її основними конкурентами у боротьбі за путівку на ці змагання є футболісти Німеччини та Португалії. 20 серпня українська команда прийматиме вдома албанців, а 11 жовтня гратиме у Єревані.

Німці відстають на два очки, проте вони провели на дві зустрічі менше. За рівної кількості очок з німцями (12) португальці теж намагатимуться обійти лідера групи, скориставшись запасом ігор.

Отже, ми прагнемо і «прорубуємо» вікно у футбольну Європу, нагадуючи їй про те,

що Україна щедра на футбольні таланти. Водночас гірко зізнаватись, що матеріально-технічна база спорту, і футболу зокрема, не дає гарантій, що наш резерв не «проковтне» більш заможне зарубіжжя. Нещодавно спеціальною комісією УЄФА перевірила стан наших стадіонів, які готуються приймати команди-учасниці Єврокубків. Встановлено, що, крім столичних Національного спорткомплексу «Олімпійський» і «Динамо», решті, насамперед у Донецьку і Дніпропетровську, бракує належного освітлення. Щоправда, після реконструкції, яка триває, полтавський стадіон зможе відповідати європейським вимогам. Через рік споруди учасників європейських кубків повинні бути обладнані окремими пластиковими сидіннями для кожного глядача. На «Динамо» у столиці цю роботу вже розпочали. Виділено кошти й на реконструкцію спорткомплексу «Олімпійський». Словом, треба робити все, щоб наш клуби гідно продовжували ту славу, яку принесли Україні футболісти київського «Динамо» багатьох поколінь. У цьому році виповнюється 70 років від дня заснування цієї команди. Кияни відкрили ювілейний рік вигравшем Кубку Співдружності у Москві, який достався їм удруте підряд, а завершили півріччя золотим фінішем, до того ж зробивши найбільший внесок у виступ національної збірної команди. Вони є достойними спадкоємцями тієї високої майстерності, яку продемонстрували уболівальникам динамівці-ветерани у матчі «зірок» зі спартаківцями Москви 24 червня поточного року. Сподіваємось, що попереду -- не менш яскраві сторінки історії цієї наймасовішої гри.

У день завершення чемпіонату, про який ішлося, Кабінет Міністрів України затвердив Цільову комплексну програму розвитку футболу в Україні на 1997-2002 роки. Її положення спрямовані на ліквідацію відставання нашої футбольної системи, невідповідності її рівня національним інтересам і потребам суспільства. Для реалізації намеченого, звісно, потрібні значні кошти, які необхідно вишукувати -- і не лише в бюджеті. Варто активізувати й футбольну просвіту, аби шанувальники футболу шанували водночас і Державний Гімн під час матчів, а не заливали трибуни зі свистом і улюлюканням. Треба виявляти повагу й до символів інших держав, хоча вони й бувають нашими суперниками -- на футбольному газоні.

Андрій СИРЕЦЬКИЙ

Київський жіночий лицей -- «Інститут шляхетних дівчат» чи заклад нового типу?

(Продовження. Початок у ч. 3)

Мабуть, найкраще про лицей можуть розповісти його вихованки. Першокурсниця Ірина, Марійка та Оленка радо погодилися дати нам невеличке «інтерв'ю». Розмова проходила на подвір'ї КЖЛ, одразу після іспиту.

- Дівчата, яка, на вашу думку, різниця між вашим лицем і пересічною середньою школою? І чи є вона взагалі?

- Звичайно ж є. По-перше, наш заклад - пансіонного типу. Ми тут і живемо, і навчаємося. В день у нас у середньому по 12-13 уроків. Точніше, уроків близько восьми, а все інше -- це факультативи.

- А чому вас навчають факультативно?

- Цього року у нас були домогосподарство, творчість, хорівий спів, шейпінг.

- Шейпінг замість уроку фізвиховання?

- Ні, у нас є і вранішня зарядка, і фізкультура. Тому, хоч у КЖЛ і п'ятиразове харчування, нам є де витратити надлишок енергії.

- Чи можна назвати ваш лицей «Інсти-

тутом шляхетних дівчат»?

- І так, і ні. Ті, хто приходять сюди заради домогосподарства чи балних танців, дуже швидко йдуть. Ми однаково глибоко вивчаємо і технічні, і гуманітарні предмети - з незначною перевагою останніх.

З дореволюційними жіночими інститутами КЖЛ єдиє суворість порядку. Наприклад, на уроки ми не маємо права приходити в брюках або простоволюсими. Косметикою може-

мо користуватися тільки на свята.

- А як відпочивають лицейки? Чи проводиться в КЖЛ якісь святкові заходи?

- Так, звичайно. В лицей існує жіночий клуб, що проводить екскурсії та художні виставки. Відбуваються дискотеки і конкурси краси. Чотири рази на рік ми святкуємо День іменинника -- це окрім 8 Березня, Дня Матері та Дня лицейки.

- Навчання платне?

- Так, в середньому 80 грн. за місяць.

Лесь ВАСИЛИШИН
Світлина Омеляк ПОПЕЛА

Конкурс українських «кричалок»

Гурт молодих поетів «Завулок Музейний - 8» другий місяць б'ється над ідеєю видання збірки українських «кричалок». «Що це таке?» - запитаете ви? Це - спосіб висловлення емоцій уболівальниками на футбольних матчах.

Пропонуємо приєднатися до конкурсу всю творчу людність. «Кричалки» - питання національної безпеки. Зараз українські команди підтримують російськими віршами, що не відрізняються красою мови. А чому? «Українських не знаємо» - відповідають уболівальники. Варто лише з'явитися на стадіоні компанії, що починає вигукувати нові «кричалки», і їх одразу ж підхоплює натовп. Так станеться і з вашими, як вигадаєте і надшлете на завулок Музейний, 8. А перебування на найвидатніших футбольних матчах у Києві ми вам гарантуємо (квитки на найближчі матчі чекають переможців у редакції «Гурту»).

Павло Карайченцев

Р. С. А ось що пише з цього приводу Віталій Лисенко із Яготина: «Нещодавно почув по радіо «Промінь» про формування Вами для футбольних уболівальників текстів «кричалок». Цілком серйозно виношу на Ваш розгляд ідею створення національного футбольного маршу, на мелодію якого поетична богема наскладає куплетів, які змусять ставитись до гри як до принципу «неодмінно виграти». Мелодію хоту запропонувати власну, що її вже пишу в собі кілька років. Прошу залучити мене до справи, яка не прогорить».

ПЕРШИЙ «СНІП» — ВАГОВИТИЙ І БАГАТОГРАННИЙ

На початку цього року в Харкові вийшов друком окремий випуск часопису «Нова Україна» - альманах «Сніп» (редактор - Петро Черемський). Це видання Молодіжної Ліги Харківщини, до якої входять Спілка Української Молоді (СУМ), молодіжна патріотична організація «Сокіл», Товариство української студіюючої молоді ім. Миколи Міхновського.

Видання багатогранне й ваговите. Є в ньому і статті молодих політологів та істориків, і антропологічні та культурологічні дослідження, і поезія молодих. Як зазначають упорядники, «Сніп» породжено спонтанною реакцією на хворе доколішнє суспільне середовище, внаслідок уважних спостережень за хворобою і здебільшого даремних спроб її подолати. Видання здійснено за сприяння Української Видавничої Спілки, при фінансовій підтримці пп. Галини Хоткевич і Андрія Кириченка.

Своїми роздумами з приводу виходу в світ нового видання ділиться відомий громадський діяч Юрко Кочержинський.

ПЕРШІ ЗАУВАГИ ДО ПЕРШОГО «СНОПА»

Почати треба з найглибшого підґрунтя: природознавчих основ світогляду «Сніп» базується на расовій «теорії»: поведінка людей вважається заданою спадково.

У «Снопі» раси розрізняються за зовнішніми ознаками - на рівні XVIII століття (Лінней). Нині розшифровано генні коди (з останніх новин: в Англії живе прямий нащадок - по материнській лінії - лодиною, кістяк якої викапано через 9 тисячоліть (!) після її смерті). За сучасними даними, генна структура шимпанзе відрізняється від генної структури роду homo на ОДИНИЦІ відсотків, різниця всередині роду homo - ще менша. Отже, пояснення непримиренних суперечностей серед роду homo слід шукати не в генах, а деінде.

Правила поведінки - як внутрішньовидової (етологічної, суспільної), так і стосовно середовища (екологічної) генетично задано лише в комах. У вищих ссавців генетично задано тільки найпростіші функції (травлення, розмноження) та здібності - більші або менші - до навчання. Вищі правила поведінки задаються КУЛЬТУРОЮ - інформацією, що не є генетичною, а є наслідком досвіду попередників і яка передається не генами, а прямим

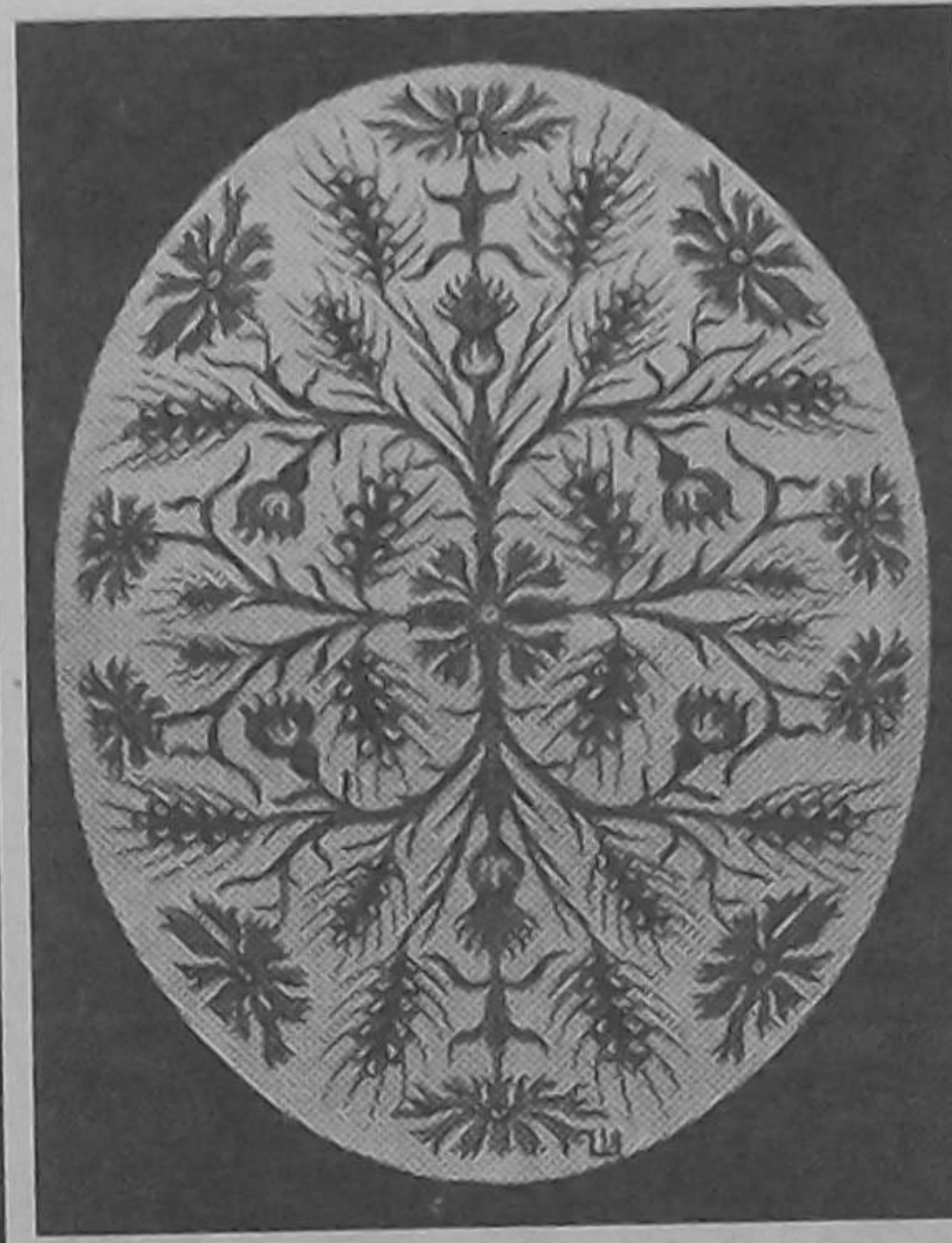
спілкуванням поколінь. Вовкові, що народилися в неволі й степену не бачив, степ снитися не може. Вовка робить мисливцем мати-вовчиця - навчаючи. Згадаймо «Народжену вільною» Джейн Гуддол: левіця, вихована людьми, вважала іжею тільки те, що в місці, а сусідську козу - не здобичкою, а сусідкою. Коли в її «батьків» закінчилось відрядження до Африки, виникла проблема: взяти дорослу левіцю до міського мешкання - неможливо, віддати рідну вихованку в концтабір-зоопарк - серце не дозволяє, а випустити в ліс - не можна: вона загине, бо не знає культури свого лісового народу. Чоловік Гуддол спеціально навчав «доньку», що всередині певних лісових створінь є їжа і як ту їжу звідти добувати. Аж після тої науки Гуддоли віддали «доньку» зам'яз і змогли з чистим серцем поїхати додому.

Якби поведінка людей задавалася генами, - неможливими були б яничари, неможливим було б загадане Субтельним явище масового переходу українського панства у польську культуру (а пізніше, додамо, - в русское дворянство), не було б колабораціоністів, неможливими були б сучасні «раби, подножки, грязь Москви», яким ми (НАЦІЯ) залишили владу над нами у 1990 р., втративши тим самим «останній шанс», як казав Сахаров, на визволення.

Отже, хлопці, не так усе просто. Треба вчитись. «Той, хто перемагає розрахунком перед боєм, може не боїться бою. Хто кидається в бій наосліп, - приречений» (Сунь Цзи, V ст до н. е.)

А тепер - про дрібницю, яка впливає на суть: не слід видавати бажане за дійсне. На с. 17 «Снопа» зображено обличчя представників трьох «великих рас»: білої, чорної і жовтої, на малюнку розміри голів зменшуються від європейця до монголоїда. Фактично, об'єм черепа у вищих приматів збільшується в порядку: шимпанзе-негр-білий-монгол. Чи й так само зростає розум? Одна американка виховала від самого народження гориленятка. До чотирьох років волохата дівчинка розвивалась, як людська. Навчилася говорити (мовою глухонмих, на пальцях), була такою самою потішною й допитливою, як людські діти. А після чотирьох - далі не пішло. Чи й китайці продовжують вчитись у такому віці, коли ми - вже заскорузли?

Наш кор.

Її роботи вишукані й складні - згадані композиції, до дрібниць продумані деталі, багатство кольорів. Та коли дивишся на них, не виникає думок на зразок: «Ой, як це важко було робити, все повірити, понаклеювати...» Про

ДИВОСВІТ ЯРОСЛАВИ ШЕКЕРИ

все забуваєш і летиш за думкою дівчинки-чарівниці у дивовижний світ її творінь. Тут можна побачити найнесподіваніше: фантастичних істот, казкові дерева й квіти, настроєві композиції, навіть стародавніми легендами, історичними оповідками, навіть снами.

Немає сумнівів, що Ярослава народилася художником. Але багато важить, хто і яким чином пробуджує й виховує в дитині бажання творити. П'ятирічній Ярославі тато, Микола Шекера, дав купу паперу й фломастери: «Малюй усе, що хочеш, доню. Та не перемальовуй у іншіх». З такою єдиною настановою дівчинка охоче пізнавала світ через малюнок. Пізніше Мирослава Свято (керівник писанкарського гуртка) не тільки навчила дівчинку розписувати, а й показала, як витинати писанки з паперу - витинанки.

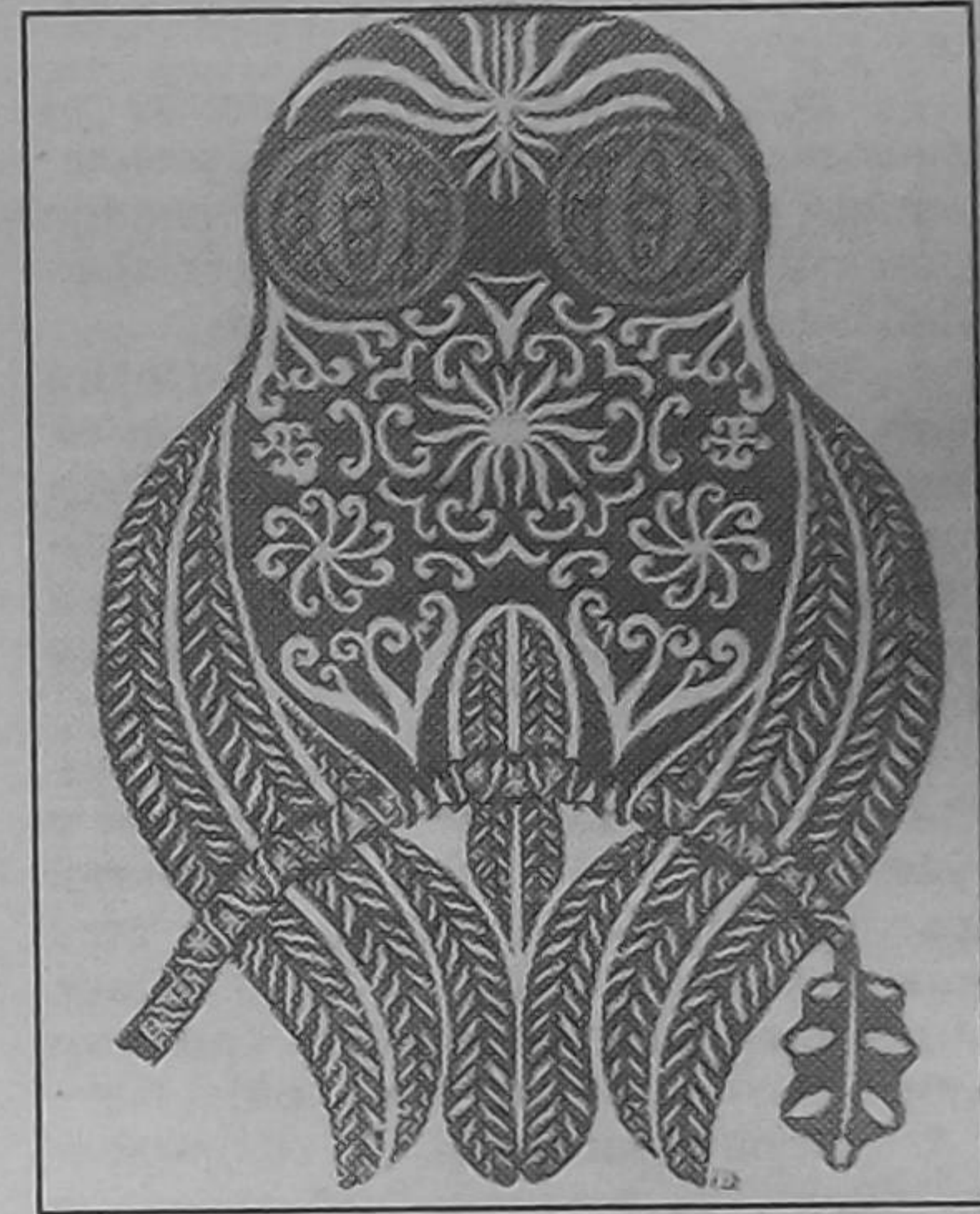
Нині в Ярославі багатющий творчий досвід. Вона використовує усі можливі техніки - контрасти, розтяжки, ажурність і масивність. Здавалося б, де

можна взяти таке багатство образів, сюжетів, поєднань? Не можна пояснити це лише тим, що дівчина багато читає, постійно відвідує художні виставки. Вона дає нам можливість поглянути на світ крізь чарівне скельце свого дару.

Витинанка «Очі». Поважна сова сидить на дубовій гілці й зоріє в даліну. Очіська в неї - велетенські й червоні. «Сова - це символ мудрості, - пояснює авторка. - Ніч кінчається, і вранішнє сонце відбивається в її очах». «Великдень» передає вродистий настрій свята. Тут і вербове гілля, і писанки, орнаменту яких дівчинка серйозно вивчала. І святе сонце-сварга сяє з небес-рушника, мов хліб на Великодньому столі.

Ярослава не вчилася в спеціальних художніх закладах. Найперший її вчитель - тато. Незважаючи на шалене сьогоднішнє, коли батьки, женучись за копійкою, залишають дітей без нагляду, він віддає чимало часу вихованню дочки.

Роботи юної художниці були представлені на багатьох виставках, зокрема персональних - у музеї Павла Тичини, Музеї літератури, Республіканському будинку художника та ін. Ярослава вчиться у київській 200-й школі й там веде гурток витинанки й художнього розпи-

су. Тож побажаймо їй і надалі творчого натхнення й дружньої підтримки.

Марія ОСТЕРСЬКА

ЯК ОБИРАЄ ВУЗ АМЕРИКАНЕЦЬ

Мабуть, не за принципом, який вуз розташований найближче до хати чи в якому з них працюють найближчі родичі.

Насамперед озвayoмлюються зі вступними вимогами (в тому числі оплатою). Окрім цього, беруть до уваги ще багато аспектів. Приміром, які вчені звання пропонує вуз? Як довго продовжується навчання?

У коледжі звичайно пропонується чотирирічний курс гуманітарних наук, після чого присвоюється звання бакалавра мистецтв з таких предметів, як історія, мови і філософія. Багато гуманітарних коледжів пропонують також звання бакалавра наук із сільськогосподарства або бізнесу з різним терміном навчання.

Випускники старших курсів (вузів) отримують звання магістра чи доктора як мистецтв, так і точних наук. Щоб отримати ці звання, потрібно навчатися від двох до чотирьох років. Якщо навчання пов'язане з оригінальними дослідженнями, студент може додатково провести в університетських бібліотеках і лабораторіях місяці і навіть роки.

Цікавляться американські абітурієнти й тим, які програми пропонують коледжі або університети. Що потрібно для отримання звання? Кожен американський університет чи коледж має власну програму. На молодших курсах - обов'язкові для всіх предмети (світова історія, математика, методи досліджень, уміння писати твори та ін.). Студенти самі вибирають свої «профілюючі» дисципліни (з яких вони хочуть отримати вчені звання), а також певне число факультативних предметів. Згідно з даними Національного інституту освіти (урядової організації) американські вузи пропонують більш як 1000 профільованих дисциплін, а число факультативних вимірюється десятками тисяч.

Ще молоді американці зважають на те, чи коледж або університет є громадським закладом (що керується державою або місцевою владою), чи приватним, зокрема, релігійним. У США немає національної (федеральної) системи освіти, кожен із 50 штатів, а також деякі великі міста мають свої університети. Федеральний уряд керує лише тими навчальними закладами, де готуються професійні й керівні кадри для збройних сил.

Близько 25 відсотків усіх вузів у США є приватними й керуються релігійними організаціями. Більшість із них відкрито для студентів різних віросповідань, але в деяких релігійних навчальних закладах усі студенти повинні відвідувати релігійні обряди.

Як громадські, так і приватні вузи залежать від трьох джерел доходів: плата за навчання, благодійництво (пожертвування заможних людей) та державне фінансування. Благодійницькі фонди деяких університетів дуже великі: в Гарвардському, Принстонському та Єльському університетах вони перевищують мільярд доларів. А більша частина грошей податкодавців іде на фінансування громадських навчальних закладів.

В Америці існує велика кількість невеликих коледжів, багато університетів. Проте студенти, як і раніше, намагаються вступити до найстаріших та найпрестижніших університетів, але при цьому прагнуть отримати нові різноманітні навчальні програми.

У віці 15 - 17 років молодь хвилює питання: куди б то податись, який обрати життєвий шлях. Наступний крок - якось умудритися втратити до вузу і спробувати вчитись. Тут можна дещо спокійно передихнути. І от знову - нові клопоти: як і куди влаштуватися на роботу.

Дещо своєрідним у цьому плані є Педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Самою назвою його передбачено, що випускник стане педагогом, тобто швидше за все піде працювати до школи. Отже, абітурієнт, який подає документи на вступ сюди, автоматично погоджується з тим, що в майбутньому буде вчителем. Не знаю, що впливає на зміну рішень, але протягом

вагаються («Не знаю, але збираюсь») 30% - кажуть, що підуть, бо «що ж залишається», «куди ж ще йти»? І 20% опитаних переконані, що будуть учителями, бо вважають це своїм покликанням.

А як може реалізуватися це бажання? На запитання про перспективи процвітаювання і попит на вчителів української мови та літератури у школах України відповіді були найрізноманітнішими. Висловлювались часом діаметрально протилежні думки, так що важко уявити, яка ж справді ситуація в школах. Наведемо деякі приклади: «Влаштуватися чомусь важко, хоча попит великий», «Перспектива середня, попит

слабкий», «Попит зараз послабився, перспективи ніякої», «Попит велми великий, але у престижних школах він уже закінчився», «Влаштуватися можна, та чи буде це влаштуватися мене?»

Мабуть, саме в останній репліці знаходимо пояснення, чому до четвертого курсу так змінюється рішення стати вчителем. Цікавим є також ставлення студентів до указу про те, що після закінчення вузу необхідно «відпрацювати» в школі три роки. Негативно до нього ставляться 65% опитаних, у 30% ставлення неоднозначне і лише 5% вважають указ правильним. На жаль, не знаємо, про що думають випускники. У них у цей час стільки справ, що в університеті п'ятий курс - рідкісний птах.

Але будемо сподіватися, що для випускників час навчання все ж не виявиться даремно витраченим, і нехай щастить їм у цьому!

Христина БІЛАН

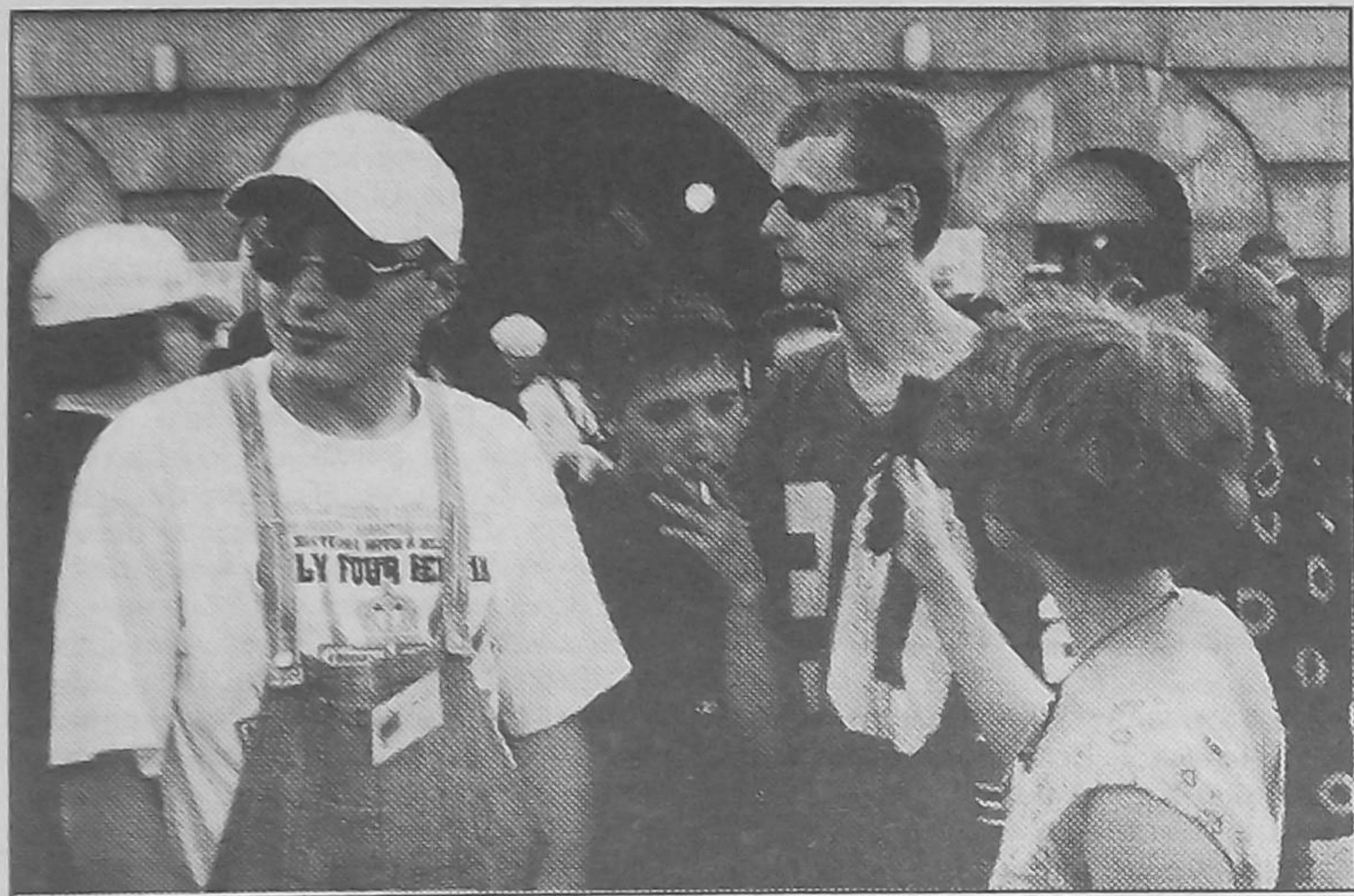
МОЛОДИЙ УЧИТЕЛЬ: ПЕРСПЕКТИВА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

П'яти років навчання думка студента змінюється кілька разів.

Першокурсники не можуть сказати нічого конкретного, бо ще привичаються до нового статусу - студента. Другокурсники майже одностайно заявляють, що в школу не підуть нізащо, а вступили до цього вузу, щоб отримати якусь аспірантуру (чи навіть просто диплом). Третьокурсники після своєї першої в житті педпрактики просто в захопленні від роботи з дітьми. Саме в цей час багато студентів влаштовуються на роботу в школу і якось прилаштовуються до педагогіки. На жаль, не знаємо, про що думають випускники. У них у цей час стільки справ, що в університеті п'ятий курс - рідкісний птах.

Після неї чомусь знову з'являються сумніви. Провісши соціологічне опитування серед четвертокурсників (на філологічному факультеті) з'ясували, що 50% опитаних ще не знають, чи підуть працювати вчителями (хоча з них 20%

«Територія А» на Печерську

Уже не вперше Спвоче поле радує київську молодь концертами зірок української естради. Зокрема 14 червня ц. р. тут за сприяння Фонду Святого Андрія Первозванного відбулося супершоу «Територія А на Печерську». Отже – свято...

Ведучі, Анжеліка Рудницька та Олександр Богущкий, неодноразово закликали кілька десятків тисяч киян, що прийшли на концерт, до порядку та «максимальної уваги один до одного».

Окрім виступів гуртів «Новий світ», «Формула води», «Аква Віта» та інтернаціонального «The Вйо», відбувся показ мод від молодих київських кутюр'є. Здивував екстравагантний хореографічний ансамбль «Сузір'я Аніко».

Продовжували свято тендітна Оля Юнакова з плюшевим чудовиськом у руках та справжній шавувальник жіночої краси Віктор Павлік. Відкриттям став новоспечений «юний орел» – співак Михайло Поплавський (ректор Київського інституту культури).

Мушу зазначити, що оформлення сцени та технічне забезпечення концерту були не на високому рівні, проте деякі виконавці («Скрябін») навіть співали без фонограми та намагалися імпровізувати з публікою, що свідчить про їхній справжній професіоналізм. Шквалами оплесків шаленіюча публіка нагородила Олександра Пономарьова, Юрка Юрченка, Наталю Могилевську та (особливо) гурт «Вхід у змінному взутті».

Від спеки (або від радощів) у багатьох були червоні обличчя. Найспритнішим глядачам дісталися фірмові жовті блейзери, що будуть ще довго нагадувати про супершоу «Територія А на Печерську». І хоча над головами людей літали пластикові пляшки та інше сміття, вечір видався напролюд веселим та по-справжньому святковим.

Разом із піснями Віктора Павла вся гора навкрузи Спвочого поля плакала, а під виступи гуртів «Всяк Випадок», «The Вйо», Наталки Могилевської, Юрка Юрченка молодь галасувала і танцювала з усієї сили. Треба сказати, що шалений успіх мала танцювальна група «Аква Віта».

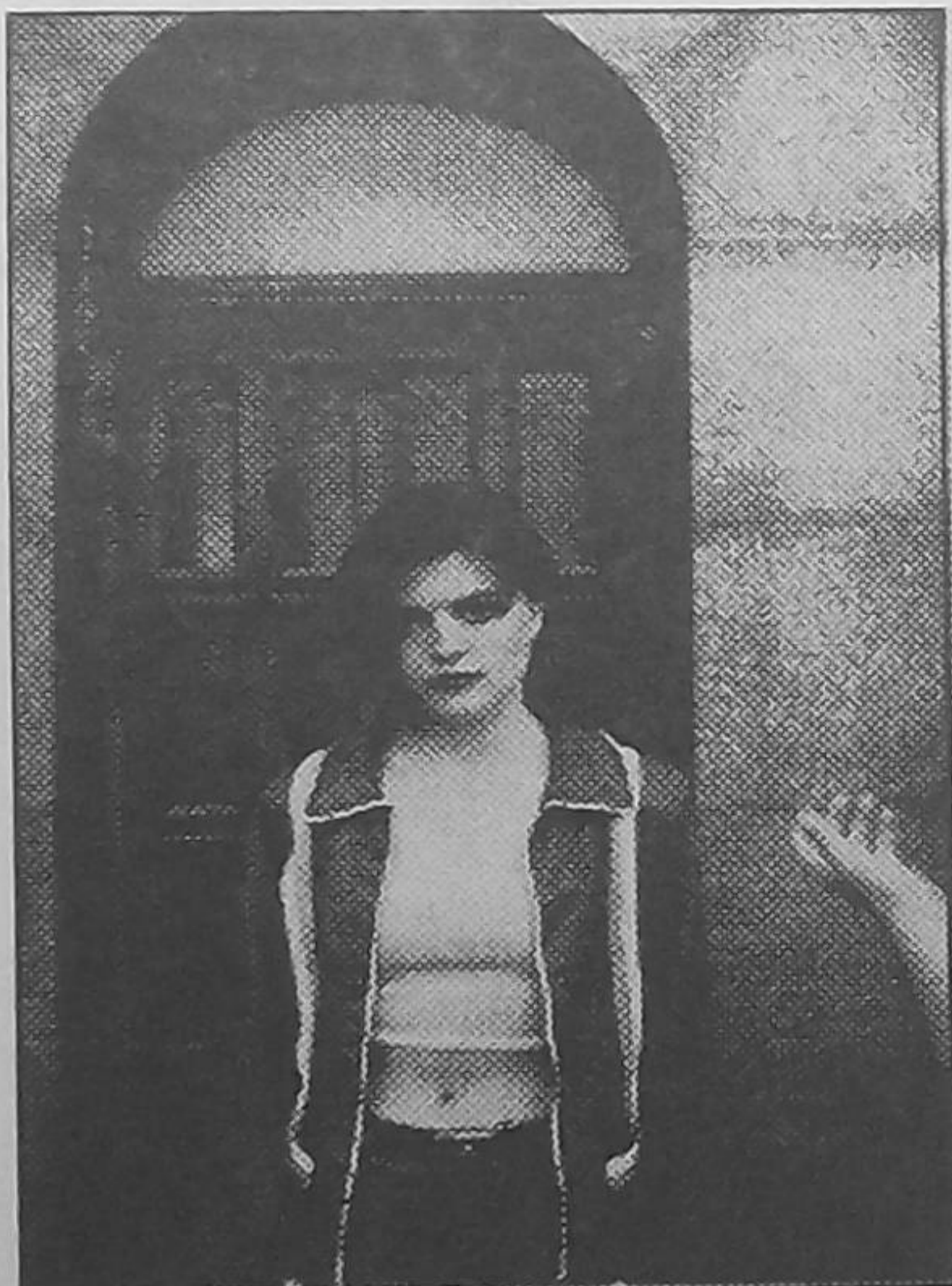
Мабуть, у публіки вона викликала таку ж реакцію, як «оковита» в голові. А свідченням цього можна вважати

виступ по телебаченню адміністрації Печерського району, яка повідомила, що при такому скопиченні народу (300-700 т. ч.) було всього лише 20 незначних порушень і жодного серйозного.

Так що краще слухати «Аква Віту», ніж пити гірку «оковиту».

Омелько ПОПІЛ,
Жанна МАРИЧКО

Витівки РОЛЛЕР-КЛУБУ

Українська молодь поступово при звичається до світової молодіжної моди. З деяким запізненням з'явилися в Україні і роллери.

Ще два роки тому поодинокі зозулясті хлопці на роликівих ковзанах, простуючи вулицями Києва, викликали у перехожих легке здивування. Але цей рух постійно набрав обертів. І ось рік тому з'явилася людина, яка вирішила зібрати й перезнайти всіх київських роллерів. Цей клуб запропонував молоді, котра хоче навчитись кататися на роликів, прокат роликів та практичну

допомогу щодо опанування технічними навичками.

Організатор клубу - Марк. Колись він навчав молодь танцювати реп. Тепер навчав молодь гарно скакати на роликів. Йому ще немає й 25 років. Зачіска та колір волосся на голові Марка постійно змінюються, що дає йому змогу винаходити нові ідеї. У минулому році ця ідея повезла 12 найправніших роллерів на спортивні змагання у Сімферополь. У Київ приїхали обвішані виграним йогуртом.

У цьому році роллер-клуб вирішив започаткувати у Києві змагання. 15 червня

у Національному Виставочному комплексі (ВДНГ) відбулося всеукраїнське роллершоу. Парубки й дівчата віком від 5 до 50 років змагалися на звання кращого роллера в Україні. Навіть дощ, котрий лив весь день, не перешкодив їм показати себе. Гурт зібрався чималенький. Після змагань всі небайдужі до коліс змогли відтягтися на грандіозній дискотеці. Кого зацікавили роллер і роликів, можуть підійти до Республіканського стадіону, де щовечора збираються члени роллер-клубу.

Жанна Марущинець

НОВИНИ АУДІОРИНКУ

ВВ «Музіка» — 1997р., запис студії «Gala records», тиражування компакт-диску - S. V. A. Production Inc.

Новий альбом легендарного рок-гурту відкривається їхнім хітом «Весна», що приніс «Воплім Водоплясова» серця мільйонів нових і розчарування старих прихильників. Останні звинувачують ВВ в «ополсінні», але ця тенденція в «Музіці» помітна не падає.

Щодо носія запису. Фірмовим є тільки CD (вартість 24 гривні). Офіційно альбом на аудіокассетах не видавався, але у тому ж Києві вже місяць «гуляють» аж три варіанти піратських записів. Із різними вкладками. Репродукуємо одну з них, найближчу до оригіналу.

«Фантом-2» — «Без контролю», запис студії «Кузня» (1996-97 рр.), тиражування НАС і МО «Гарба».

«Безконтрольні» Оля Гречко та Роман Матяш знову спробували порадувати любителів потанцювати. Наскільки це їм вдалося - покаже час. Але касета поплатилася. Неприхильність критиків за умови прихильності фанатів не є чимось жахливим. Правда?

«Плач Єремії» — «Хата моя» - 1997р., студія «Галвокс».

Бездоганне творіння бездоганних творців. Проте сухувате і нове в розумінні добре забутого старого. Містить два старих сингли з маловідомого запису «Плачу» 1991 року -- «Королеву Де...» та «Літаючу Голову» (на слова Віктора Неборака), «ремікс» славнозвісної пісеньки «Вона» (з багатозначною допискою «перша кров»), цікаве прочитання народної пісні «Ой хмариться...», старий концертний «прикол» під назвою «Хата № 2» (відомий як «Кемон, бейбі»).

Із по-справжньому нових речей слід відзначити саму «Хату мою» (зрештою, вона вже виходила на третьому перевиданні «Най буде все, як є...» - попереднього альбому гурту). Композиції «О троянди...» (слова Віктора Неборака) та «Ти бачиш...» (на вірш Григорія Чубая) переконливо свідчать про високу творчу спроможність гурту.

Підготував Олекса ЮР (за матеріалами МО «Гарба»)

Молодіжні новини

***

8 червня в Будинку органічної музики відбувся сольний концерт Ірини Калиновської, яка вважається однією з найпрофесійніших органісток в Україні. Тому на її концерті було чимало людей, більше половини залу - молодь. У її виконанні звучали прелюді Баха, музика Шарля-Бале.

А до Альбіони І. Калиновської зробила власне аранжування. Це звучало фантастично! Здавалося, що не один орган грає, а цілий оркестр. Зал, хто із заплющеними очима, а хто просто дивлячись у простір, насолоджувався музикою геніального композитора.

***

А в концертному залі Українського дому 21 червня проходив відкритий концерт Міжнародного інституту диригентів. Метою цього концерту було показати виступи кращих диригентів з різних країн світу. Роберт Гурт, керівник проекту, у своїй промові висловив подяку Національному симфонічному оркестрові України, який протягом двох тижнів мав терпіння працювати з диригентами на відбіркового турі. Із сімнадцяти диригентів найкращі мали змогу показати своє вміння 21 червня.

***

Київська організація «Молода Просвіта» оголошує конкурс на кращу концепцію економічно-господарчої діяльності молодіжної громадської організації. Кращі бізнес-плани будуть відзначені призами. Найреальнішим з них «Молода Просвіта» надасть різноманітну підтримку для втілення в життя.

Твоя ідея - твоя справа - твій добробут. Звертатись: Київ - 252001, завулок Музейний, 8., «Молода Просвіта», фінансово-економічний відділ, Віктор Серета, т. 229-41-46.

ПАМ'ЯТАЮТЬ СМОЛІНА
У СПАСІ

Особливо ж ті, кого немилосердна доля звела в жорстокі часи утвердження на наших землях «єдино правильного вчення» з цим енкаведистом-людомором, іржавим гвинтиком єдиного людиноненависницького більшовицького механізму. І запитують кризь сльози: «Невже й досі топче українську землю цей кат і садист?»

За що ж так ненавидять люди цього в поважних уже літах коломийського старця? І чи справедливо? Саме відповіді на ці питання я й шукав, вирушаючи свого часу в журналістське відрядження до одного із прикарпатських сіл із поетичною назвою Спас. І задалегіть прошу вибачення у читача за те, що, можливо, вона не буде вичерпною, бо охоплює лише декілька фрагментів із життя цього непокрного сайда села, його мешканців. А доповнити те, про що донедавна можна було говорити хіба пошепки, і то лише найближчим людям, і що каменем сиділо у грудях покривджених, зможе кожен із них. Бо кований чобіт червонозоряних сатрапів потоптав тут не одну долю, залишив кривавий слід не в одній сіль...

Про Катерину Гаврилюк (підпільне псевдо «Соня») ширяться легенди по всьому краю (розповідь про неї подаємо в цьому числі під заголовком «Так помирають лише герої»). Товариш Смолін у ній — не остання дійова особа, хоч і не він убивав дівчину. Вона випередила ката, знаючи його крутий норів, не дала йому в руки живою, — застрелилася. Потоптав «доблесний» енкаведист життя сестри «Соні» — Євдокії Гаврилюк, якій Бог дарував дев'ять десятків літ і можливість побачити Україну незалежною від московських сайдів. Та, вибиваючи жінці зуби, Смолін розпанав їй осколком губу. Завдана на Благовіщення далекого 1947 року рана так і не загоїлася, кровила все життя. Як і пам'ять. Як ті криваві сліди уздовж дороги — від Спаса до Коломиї, куди везли підводою двох сестер на екзекуцію: одну — мертву, другу — напівживу. Вони, ці сліди, і досі там, під пилом доріг і часу, шар асфальту прикрив їх від ока людського, та не Божого...

Били енкаведисти немилосердно — живу. Власноручно, металевою триногою з під вагонів — він, Смолін! А тіло мертвої й досі не знає, де шукати, сіль Гаврилюків. Може, підкажете, товаришу Смолін? Ви повинні пам'ятати всіх своїх жертв, хоча нестє ім числа. А якщо забули, то вони нагадають вам про себе, якщо не в жахливих снах, то на Страшному Суді вже точно!

І хто поверне жінці тих 9 виснажливих днів у тюрмі НКВС без води і рісочки хліба в роті, і тих 10 років понівченого юдиним доносом життя в Карагандинських концтаборах? Хто поверне її доньці Дарині тих 10 дитячих років без материнської ласки, по чужих кутках проведених.

Боєм душі пронизані спогади Параски Миколаївни Сорич, яка тепер часто хворіє. Зі сльозами впереміш лягають на папір її страждання. Як били немилосердно «визволителів» — особисто Смолін та його підручник, із місцевих запродавців, Федя на імення. Як змушували підписувати фальшиві протоколи. Подаємо в цьому числі свідчення жінки («Нехай його Бог судить!...»). Вижила вона, та помер її синочок, що народився із еплепсією після пережитих матер'ю жахів.

Свої карби інквізитори комуні зоставили й на долі Варвари Василівни Саманчук, вона була на екзекуції разом із Параскою Сорич. Побой вкривали її усе тіло. Як свідчить жінка, для вибиття надуманих зізнань декілька разів помічники ката Смоліна вносили товсті палиці, а він, б'ючи куди втрапить, старався вже перетворити їх на дрібні тріски. Декілька разів відливали жінку водою, щоб продовжити катування.

І тут випливає ще одна сатанинська

Торік, 30 листопада, до президії V з'їзду Всеукраїнського товариства «Просвіта» надійшла заява від Луганської, Донецької, Сумської, Кіровоградської, Вінницької, Дніпропетровської та ряду інших делегацій із пропозицією підтримати вимогу до Президента України Леоніда Кучми «вирішити остаточно питання про повну реабілітацію всіх учасників бойових дій УПА, які боролися за визволення України проти агресорів і різних поневоловачів у Другій світовій війні, за суверенну Українську демократичну державу». Автори заяви вважають порушення цього питання свочасним і необхідним, «як вияв честі і гідності нашого українського роду і народу».

З аналогічними вимогами до керівників держави зверталися чи не всі організації національно-патріотичного спрямування. Конгрес українських націоналістів організував збір підписів щодо визнання державою ОУН-УПА воюючою стороною у Другій світовій війні, а її ветерани — борцями за волю і незалежність України. До вимоги КУНУ приєдналося Всеукраїнське братство воjákів ОУН-УПА ім. генерала Романа Шухевича—Т. Чупринки, організація, визнана на міжнародному рівні й прийнята в члені Міжнародної і Європейської організацій комбатантів Другої світової війни: «Ми вимагаємо, щоб ОУН-УПА-УГВР та інші формування, які боролися за незалежність України, люди, які брали участь у цій боротьбі на два фронти — з фашистською і більшовицькою імперіями, були офіційно вшановані як борці за свободу і незалежність України, солдати свободи з усіма належними політичними і юридичними наслідками. Це наше минуле, без якого нема майбутнього».

Зважаючи на значний відсоток комуно-соціалістичних депутатів у парламенті України й малу ймовірність вирішення цього питання відповідною депутатською комісією щодо відновлення акту справедливості стосовно ветеранів визвольних змагань, декотрі обласні Ради ініціювали цей процес ізнизу. Прийняли відповідні рішення Чернівецька обласна Рада народних депутатів (рішення десятої сесії від 13 червня 1996 р.), Львівська (рішення четвертої сесії № 65 від 11 травня 1995 р.), Тернопільська, Івано-Франківська обласні, низка районних рад народних депутатів. На підпорядкованих їм територіях ветерани визвольних змагань ОУН-УПА прирівняні у пільгах до ветеранів війни. Слово тепер — за державою.

Звичайно, новий час розставляє нові акценти. Падають старі трухляві ідоли, на п'єдестал стають несправедливо гавровані ганьбою герої. Терези у Божих руках повертають утрачену рівновагу, — Бог усім суддя. Та допоки народи світу не усвідомлять потреби жити в мирі й злагоді, не на словах, а на ділі утверджувати рівність і братерство, допоки брат не перестане дивитися на брата заздрисним оком, допоки не витрується зі свідомості землян комплекс Каїна-Авеля, доти й кровоточитиме на тілі людства вічна як світ проблема —

КАТИ І ЖЕРТВИ

фігура — якогось Вовка, помічника сатрапа Смоліна. Зграсю ж вовчулаків налетіли на домівку Саманчуків.

Той же Смолін арештував брата Варвари Василівни, про що він розповів особисто. Скуштував у Сибіру каторжанського ерзацу й її батько...

...Долі нанизуються на долі. Кожен

свідок називає ще з десяток страждальців, опитати б усіх — товстезна книга вийшла б. І над усіма ними маячить хижка тінь Смоліна. Чорні справи рук його кривавих дуже вже нагадують переслідування першохристиян у Римі. Бо на запитання, як вони витримували торттури, ці тоді юні жінки

ТАК ПОМИРАЮТЬ ЛИШЕ ГЕРОІ

Жила у нас дівчина-красуня, обдарована й розумна, — Гаврилюк Катерина Федорівна. У 1940 році навчалася у Коломиї, в педучилищі, згодом працювала там же друкеркою, а відтак — у Снятині. Вилася до лав ОУН, сім років ходила повстанськими стежками. Перебуваючи тривалий час у Космачі, працювала секретаркою окружного Проводу.

Наприкінці березня 1947 року дівчина навідалася у село, щоб побачитись із сестрою, Гаврилюк Євдокією Федорівною, чоловік якої уже тоді загинув у УПА. Померла й старенька мати, вигладаючи доньку.

Прийшовши до сестри, скупалася і, розчавши свої чудові коси, лягла спати. Ралтом почувся гріюк, виламали двері. У хаті з'явився Смолін, зазираючи хижо в сині очі дівчини, яка мала псевдо «Соня». Наказавши стерегти повстанку, сам поліз на горнище «шукати бандерівців». А в цей час у хаті пролунав постріл. Це юна повстанка «Соня» застрелила себе, бо знала, все одно не вирветься з лабет енкаведистів. Скаженів кат, що жертва не потрапила до його кривавих рук. І ось повезли сестер — одну мертву, другу живу — до

Коломиї. На живу ще чекали торттури й знущання. Одинадцять односельців підписали протокол про те, що Євдокія Гаврилюк співпрацює з УПА. Зайве називати їхні прізвища, щоб їхнім дітям і онукам не було соромно дивитись після цього людям у вічі...

Через десять років повернулася сестра «Соні» до своєї домівки із заслання, аби пригорнути до серця своєю донечку Даринку, яка дитячими переляканнями оченятами спостерігала героїську смерть тітки Катерини.

— Радію з того, — сказала мучениця Євдокія Гаврилюк, — що я дожила до того дня, коли можу сказати людям про боротьбу і смерть дорожч для мене людей. Вітаю своїх друзів по табору, в тому числі краєн-повстанців із Ключева й інших навколишніх сіл, яким чим могла допомагала усталинських катівнях. А в серцях людей навічно залишилась світлий образ мужньої «Соні» — Катерини Гаврилюк, яка не дала живого катом у їхні криваві руки.

Микола СЕМЧИШИН
із с. Спаса Косівського району
Івано-Франківської області

відповідають однозначно: «Рятувала щира молитва до Господа...»

І перед очима постають похилені, але нескорені постаті Христових слуг, яких бойово вкинули у клітку до кровожерних левів на вимогу тих, хто осатаніло кричав: «Вина й видовищ!»

Не лише жінок катував цей правовірний будівничий світового майбутнього, заїжджий зять прикарпатців із села Пилипи. Покалічив він і юначі долі Василя Гнатовича Горди та сільського вчителя Степана Семеновича Гаврилюка. Щемлять ім'я рани, завдані колись катом. «Бив за двох, — свідчить пан Горда про Смоліна. — А Тимофесев, той був не такий лютий».

Час загоє рани, але не здатен повернути цим нині сивочолим чоловікам-пенсіонерам кращих літ життя, понівечених магаданами і поставниками для них дармової робочої сили смолініями в ім'я сумнівної диктатури пролетаріату.

Багато вбивств у краї має смолініський «почерк», хоча не завжди й достовірно можна із відстані літ установити, від чїх рук постраждала жертва. То ж Леся Бойка, як стверджують старожили Спаса, за різними версіями, вбив чї то Смолін, чи якийсь стрибок із Микитинців, чи Касатін. І навіть якщо Смолін у той час перебував у Жаб'ї (нині — місто Верховина), то це не такі вже й далекі світи. Тодішні червонозоряні вбивці уміли зам'ятати сліди, зчистити свої злочини на бандерівців. Та вистачало у наших селах — доживають на юдині срібники віку — стрибків, що й тепер заплутують сліди свого та своїх кривавих звершників гріхопадіння. А далеко не повний «послужний список» Смоліна не дозволить змити кров невинних жертв із його рук. Тягнеться клубочок його злодіянь до багатьох спаських дворів. Як свідчить та ж Параска Сорич, убив Смолін батьків Василя Михайловича Заячківського, а потім спалив їх у власному домі.

Волають численні жертви Смоліна справедливого суду над ним. І ненароджені через побой діти Євдокії Гаврилюк, уже іншої, не сестри «Соні», волають справедливості. І діти інших гриських красунь і легінів, викатувані з їхніх юних тіл вами, товаришу Смолін, теж молять про неї таки, про справедливість. І впливаються у цей хор голоси тих, що окликали після візитів хижаків, і тих, згноєних у далеких сибірах, і тих, що в рідну землю кістьми лягли. І не помсти вони благають, лише каяття...

Та снують і понині вулицями Коломиї й інших галицьких міст «натруджені» сиві дідугани, ховають від людей, яких ненавидять усім своїм чорним еством, хижі погляди за роговими оправлами окулярів. Ті, що ще донедавна хвалилися дітям у школах, скількох вони «бандероцьцев убилі» і як несли нам волю на багнетах. Ті, що одягли орденські планки за свої «заслуги» під час фашистського серпневого 1991 року заколоту комуні. Ті, які видирають і нині обой крихти з дитячих ротів своїми спедпайками — за ті ж «заслуги!» — і клянуть незалежність. Ті, які ще плекають на дію, засівши у фешенебельних експропрійованих квартирах, що ще повернеться їхній час... Ті, які з усіх сил пнуться обіляти свої криваві правди...

...Не тремтіть тепер над своїм нікчемним животінням, годі! Ніхто вас, тихозних старців нині засягати не буде, як ви засягали по далеких америках і аргентинах борців за визволення України і каркали чи не щодня: «Злочинам — нема терміну давності!»

Таки нема. Бо, крім суду людського, є ще суд Божий. І вільне людство вас таки таврує нині своїм презирством і сподівастесь (мабуть, намарне!), що зирнується з ваших стиснутих ненавистю уст слова каяття. А це ой як полегшило б годину вашого скону і відходу у царство тіней, зідки ви ще довго лякатимете своїми примарами і мертвих, і живих, і ненароджених.

Володимир ГЕРМАН

«НЕХАЙ ЙОГО БОГ
СУДИТЬ! АБИ ЛИШЕ
НЕ ТОПТАВ УКРАЇНСЬКУ
ЗЕМЛЮ»

Випадково довідалася, що в Коломиї живе Смолин, який у повосні роки провадив у нашому селі жорстокі екзекуції супроти його мешканців. Катували невинних людей. Вивозив у Сибір. А мені залишив пам'ятку на все життя.

А було це так. Однієї літньої ночі 1945 року останіла енкаведистська група на чолі зі Смолиним вдерлася до нашої хати. По-звірничому кинулися вони до постелі, на якій лежали ми з матір'ю. Накинули мені на шию зашморг і потягнули. Я страшенно перелякалася, вцепілася обома руками за шию матері й почала кричати не своїм голосом: «Мамо, рятуйте!»

Батько, який спав на печі, і найменший брат почали благати цих звірів у людській подобі відпустити мене. Та це не допомогло, навіть навпаки, їх обох збили з піг, почали бити прикладами, копати ногами... А мене силою витягли надвір. Там я побачила жительку нашого села, таку ж, як і я, дівчину, Гаврилюк Одокію Василівну, теж із зашморгом на шні. І так нас, як собак, потягли в Долішше, у присілок Шипонянка, де долучили до нас Саманчук Варвару Василівну. І вона також була із зашморгом на шні.

Нас трьох потягли у дім Тимофія Михайла, де довелося пережити найжорстокіші тортури.

Мене першу взяли на допит, який проводив сам Смолин із одним із своїх заступників. Помістили посеред хати довгий стілець, звали мене на нього долашці, руки й ноги прив'язали шнурками, в рот запихали ганчірку і почали бити лідичовими палицями шокче товста. Двічі я непритоміла. Віддивали мене водою з відра. Не могу згадати точно, скільки тривали тортури, бо опритоміла в темній комірчині від страшного болю, в закривавленій сорочці.

Я стопнала, як покінюте щени. А в цей час приймали тортури мої подруги.

Як тільки почало надворі зорити, катюги винесли мене за ворота і кинули на вулицю. Зібравши рештки сил, вирішила доповзти до тітки, батькової сестри. Нелегко давалося мені ця путь, треба було поповзом пролазити 400 метрів мені, розпелашеній, закривавленій. Зустрічці, побачивши мене таку, кідалися навтьокі. За півдня лише здодала цей кривавий шлях. Тітка відразу ж повідомила про мене родичам. Невдовзі батько прийшов за мною в возом. Мене обережно поклали на перину, вистелену поверх соломи, й повезли додому.

Та не встигла як як слід відійти від тих жахів і катуваних, як нашу хату знову оточила опергрупа на чолі з тим же Смолиним, і так усю ніч тримали нас в облазі. Тільки почало зорити, як Смолин постукав у двері. Довелося відчинити. Він сказав татові, щоби запрягав коня і віз мене до Коломиї в тюрму. Коли я це почула, на мене почав тиснути страшний привид катуваних. Я почала кричати, немов божевільна. І тут, клавши руки на груди, зі слезами на очах, мати звернулася до мене: «Дитино моя, проси Бога і Матір Божу!». Після цих маминих слів мені стало так легко на душі, що я готова була йти на неминучу смерть, тим паче що не помагали ні мольби, ані гронання.

Тато запрягав коня і на той же віз мене обережно поклали і повезли до тієї хати, де катували. Тут уже сиділи Гаврилюк Одокія Василівна і Саманчук Варвара Василівна. Нас уже разом, іншим возом, відвезли до Коломиї в НКВС. Там нас три дні тримали в підвалах, а відтак забрали у тюрму. Там, у камері, від страшного болю я почала непритоміти. Викликали лікаря, який там же, в камері, зробив мені операцію. Стекло з мене до 3 літрів зболеної сировини. Там мене тримали три тижні, покинуту на підлозі. Робили мені перев'язки і час від часу вели протоколи.

Після страшних катуваних і за відсутності доказів мене відпустили з тюрми. Та на цьому мої повєвірняння не закінчилися. Майже два роки я лікувала рани народними методами. І так у страшних муках і щоденному страхі минули мої молоді літа.

У 1948 році я вийшла заміж за такого ж страждальця, як сама, — Сорича Миколу Степановича. Із ним прожили ми на волі всього рік. Народився у нас син Василько.

Та ось настав 1950 рік, котрий запам'ятався на все життя. У Сибір, на каторгу, вивезли чоловіків батьків, та минула ця доля і нас із чоловіком та одиорічним сином. Там у нас народилося дві доньки — Наталка і Галина. Лише 1958 року нас звільнили і ми повернулись у рідне село. Та вже з перших днів не дали нам спокою, почали виганяти з села. Довелося міняти прізвище, а чоловікові примусово вербуватися на роботу в інші республіки. Так нас переслідували ще 5 років, а потім ніби все затихло, хоча, відчувало, постійно перебували під надглядом очок КГБ. Ось так знівечив мого життя катюга Смолин. Єдине лише може сказати: нехай його Бог судить! Аби тільки не топтав українську землю, яку осквернив своїми чобітьми і в яку пролив немало невинної крові.

Тепер ми на пенсії, маємо трьох дітей, десятеро онуків.

Дорогі люди, се лише частина нашої трагедії, яку я описала. А розповідати можна ще більше, вистачить фактів про злочини Смолина та йому подібних не на одну книгу, не один страшний фільм відзняти можна.

Параска СОРІЧ
зі Спаса на Івано-Франківщині

Василь Гренджак-Донський нарешті повертається до нас із напівзабуття. Політичний емігрант, який від 1939 року і до кінця своїх днів змушений був жити у розлуці з отчим краєм, він був більше знаний за кордоном. Радянська влада твердо і, здавалося, навечно причепила йому ярлик «буржуазного націоналіста», «ворога трудящих». За що ж? За святу його любов до України.

Це воістину визначна постать в українській літературі. За кількістю написаних творів В. Гренджак-Донський поступається лише Іванові Франкові. Що ж до закарпатсько-української літератури, то тут він посідає першорядне місце. Усі літературні критики й дослідники творчості одностаїни в тому, що він був для Закарпатської України тим, ким був Наддніпрянщині був Іван Котляревський, для Галичини — «Руська трийця», а для Буковини — Юрій Федькович.

Багато в чому доля судила письменникові бути першопрохідцем. Він написав першу збірку поезій на Закарпатті українською літературною мовою («Квіти з терням», 1923), став основоположником великого епосу на Закарпатті («Червона скала», 1930), написав перші соціальні та історичні повісті («Ілько Липець — карпатський розбійник», 1936; «Петро Петрович», 1937), видавав перший український журнал на Закарпатті «Наша земля» (1927—1928), першим художньою відтворив постать Тараса Шевченка. Він першим почав у своїй творчості утверджувати ідею соборності українських земель, ідею з'єднання Закарпаття з Великою Україною.

Народився Василь Гренджак-Донський 23 квітня 1897 року в с. Волове (тепер Міжгір'я), на Закарпатті, старшим у бідній селянській родині, в якій було дев'ятеро дітей. Прізвище письменника — Гренджак. Літературний псевдонім — Донський. Його обрали, аби висловити свою віру в неподільність українських земель від Карпат до самого Дону. Про свої дитячі роки розповідає в «Автобіографії», якою надзвичайно захоплювався Євген Маланок, вважаючи її поемою, зіставляв із автобіографіями Стефаніки й Черемшини.

Закінчивши 6 класів церковно-парафіяльної школи, Василь Гренджак-Донський через матеріальні нестатки в сім'ї (батько тяжко захворів на туберкульоз) із 12 років починає трудове життя. Працює помічником учителя-дяка, листоношею. У 1915 році складає заочний іспит за неповну середню школу. Восени того ж року його посилають на фронт. Всім місяцям пролежав у окопах Першої світової війни, був поранений у груди, лікувався два роки в Будапешті. Тоді ж самогубки вивчив програму двох класів торговельної школи і успішно склав іспит. А потім — знову мобілізація, спочатку на румунський, відтак на італійський фронт. Після війни деякий час працював бухгалтером у банку в Будапешті, а 1922 року повернувся на Закарпаття. Уже тоді привіз із собою добірку віршів, які вислав на літературний конкурс Шкільного Реферату Підкарпатської Русі. Поезії були відзначені другою премією. На ці кошти В. Гренджак-Донський видав 1923 року свою першу збірку «Квіти з терням». У передмові до неї Василь Пачовський писав: «Сесі «Квіти з терням» виросли з крові і з болю». Чеський критик Антонін Гартл відзначав, що «цією збіркою започаткувалася нова ера в літературі Закарпаття, а її автор став основоположником новітньої української літератури по сей бік Карпат». Євген Маланок теж високо оцінив збірку, назвавши її «правдивою поезією».

У 1923 році вийшла й друга збірка поезій Василя Гренджак-Донського «Золоті ключі», в якій автор з любов'ю й

ніжністю оспівує свою Срібну Землю, змальовує нуждену долю її народу, створює символічний образ золотих ключів, що колись були кинуті в Тису, тепер же настав час їх здобути.

Особливо важливою є поетична збірка Василя Гренджак-Донського «Шляхом терновим» (1924). Це перша книжка в закарпатсько-українській літературі, написана сучасною українською літературною мовою і видана фонетичним правописом.

Через це й не дивно, що окупаційна чеська влада називає Василя Гренджак-Донського «русинським бунтарем», а його твори забороняє друкувати й виголосувати публічно. Так сталося з поезією «Пророкові — великому Кобзареві», яку чеська поліція заборонила декламувати на святкуванні 67-ї річниці від дня смерті Т. Шевченка. А за вірш «Розділили Україну поміж ворогів» письменника засудили на три місяці тюрми. Чому ж? Бо це поезія про світлу мрію — бачити Закарпаття у складі єдиної соборної України.

Чудовим ліричним віночком Василя

НЕЗГАСНИЙ СВІТОЧ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

Гренджак-Донського є його поетична збірка «Китиця квіток» (1925), присвячена дітям. Вірші її приваблюють невіддільною ширістю, безпосередністю, надзвичайною мелодійністю.

У 1926 році виходить перше прозове видання письменника — збірка «Оповідання з Карпатських полонин», яку через два роки було перевидано у Харкові, тодішній столиці України. Твори, уміщені тут, у цій збірці, теж адресувалися молоді, вони мали великий успіх.

1928 рік — час виходу в світ збірки поезій В. Гренджак-Донського «Тернові квіти полонин» у Харкові. Це перша книжка закарпатського автора, яка вийшла поза межами краю і сприяла тому, що велика Україна змогла побачити справжню літературу Закарпаття, де також живе український народ. На думку критиків, «Тернові квіти полонин» вважаються найкращою поетичною збіркою письменника.

Окрім цього, у Харкові в 1930 році виходить альманах «Груні — степа», у якому твори В. Гренджак-Донського займають провідне місце, а його вислів «Шире привітання шлють груні степам» став відомішим кривілим.

Велика заслуга письменника і в тому, що він став редактором і видавцем першого в історії краю українського літературного й суспільно-політичного журналу «Наша земля», який виходив усього два роки — з 1927 по 1928-й, але відіграв виняткову роль у становленні прогресивної української літератури на Закарпатті. Часопис знайомив закарпатців з літературою Великої України.

Визначним досягненням Василя Гренджак-Донського є і те, що він першим у своєму краї звернувся до художнього осмислення образу Т. Шевченка та його ідей.

Письменник збагатив скарбницю української літератури прекрасним епосом «Червона скала», в якому на основі переказу про Хустський замок оспівав героїчне минуле свого народу з часів монголо-татарського нашествя і проголосив — уже вкотре! — ідею соборності всіх українських земель.

Справжнім майстром реалістичного оповідання постає В. Гренджак-Донський зі сторінок збірки «Назустріч волі» (1928—1930), в якій головна увага зосереджена на змалюванні героїчних буднів Гуцульської республіки періоду 1918—1919 років. Про всебічність творчої натури письменника свідчить його драматургічний доробок — п'єси «Сиротина» (1925), «Останній бій» (1930), «Як сади зацвітуть» (1937), переклади: з угорської — оповідання Мора Йокаї «Ксара», багато віршів та поема «Апостол» Шандора Пететі; з німецької — оперети Галлера і Вольфа «Барон Кіммерль», Й. Штрауса «Пергач», Целлера «Пташник з Тироло», драма Гарциера «Морфій». Як публіцист письменник багато років активно співпрацював із журналами «Пічка», «Свобода», «Нова свобода», «Українське слово», «Русин».

Окремо слід сказати про 1938—1939 роки у житті письменника, що стали вершиною в його публіцистичній і суспільно-політичній діяльності. Щирим сердцем привітав він народження незалежної держави — Карпатської України, заради якої працював по 16 годин на добу. Бо, як пише сам, «ми працювали для себе, будували свою власну хату». Редагував газети «Нова

свобода», «Урядовий вісник», працював у міністерстві пропаганди уряду Карпатської України, щоденно їздив містами і селами Закарпаття, виступаючи в ролі організатора національно-політичних сил, мобілізуючи населення краю до чинного вияву його палкого бажання бути господарем на своїй землі. А ще виступав літописцем подій. Він із достовірною точністю фіксував події кожного дня боротьби за автономну державність. Завдяки надлюдським старанням дочки В. Гренджак-Донського Зірки в 1987 році ці історичні ваги записки були видрукувані в США і становлять цілий 8-й том дванадцятитомного зібрання творів письменника. «Щастя й горе Карпатської України» — так називається ця хроніка, яка, на думку критики, є унікальним мемуарним твором.

На очах письменника гинули кращі сини Закарпаття — січові стрільці. У хроніці він закарбував їхні імена, розповів про їхні подвиги. Він був присутній на Соймі Карпатської України й подав із

нього детальний репортаж. А через три дні після Сойму угорські фашисти арештували В. Гренджак-Донського й ув'язнили в тьавівській тюрмі. Як найнебезпечнішого злочинця, запроторили його в окрему камеру та ще й озброєного бандита поставили під дверима. Його засудили до страти. І про це не велено знати нікому, навіть рідним.

Усе передумав В. Гренджак-Донський у ті передсмертні хвилини, але не зрікся своїх священних ідеалів.

Господь судив йому вижити. Вороги побоялися, мабуть, знищити добре знаного на той час письменника, на захист якого виступила літературна громадськість Словаччини, Югославії, Румунії, українська діаспора Америки. З тьавівської тюрми його перевели етапами у Криву (під Хустом), а потім у концентраційний табір Варюлопош, улюб. Угорщини, де він зазнав жорстоких катуваних за свій сміливий виступ на захист ув'язнених.

Згодом письменника було звільнено під суворий поліційний нагляд. Загроза смерті чекала на нього щомиті. Єдиним рятунком було нелегально пошити батьківщину. Ту єдину, яку всім сердцем любив, заради якої готовий був умерти. Місцем прихистку стала для Василя Гренджак-Донського Братислава. Тут він прожив другу половину свого життя — 35 років. Дорога до отчого краю була для нього замкнена. Не міг він прийти навіть на похорони своєї рідної немки, яка померла в 1940 році. Тільки через три десятиліття, у 1970 році, здійснилася жадана мрія В. Гренджак-Донського — побувати на Закарпатті. Таке щастя — відвідати рідні місця — судилося йому ще раз улітку 1973 року. Було то востаннє.

У перші роки перебування на еміграції Василь Гренджак-Донський зробив чимало для організації культурного життя українців Словаччини. Був співпрацівником дитячого журналу «Дзвіночок», «Піонерської газети», перекладав підручники з чеської та словацької мов для українських шкіл. Та невдовзі його грубо звинувачено в буржуазному націоналізмі й на 20 років відсторонено від літературної діяльності. Лише в 1960 році, коли в Києві з ініціативи Максима Рильського з'явився збірок «Ластівка з Пряшівщини», а в ньому 15 віршів Василя Гренджак-Донського, — письменник повернувся і на сторінки словацької преси. У 1964 р. вийшла у Пряшеві його післявоєнна збірка «Шляхом терновим», у 1969 році — «Місячні груні», у 1972 р. — повість для дітей «Петрик». В Україні в Києві побачила світ збірка «Шляхом терновим» (1972). Це було друге народження В. Гренджак-Донського як письменника. Хоча, власне, творчого пера не покидав він ніколи.

Помер Василь Гренджак-Донський 25 листопада 1974 року, переписуючи роман «Сини Верховини», який дуже хотів бачити надрукованим. Сталося так, як не раз повторював сам письменник: «Тільки страшна Косарка зможе вирвати з рук моїх перо... Похований у Братиславі на цвинтарі «Солов'їна долина». Виріється, що вдячні земляки сповнять його заповітне бажання — перевезуть на рідну Верховину — Срібну Землю. Була ж бо вона його мрією, вічною тугою, незагоєною раною.

Ганна РЕКІТА-ПАЗУХАНИЧ,
вчителька української мови та
літератури, лауреат Всеукраїнського
конкурсу «Учитель року — 96»,
м. Тячів, Закарпаття

У Папуа-Новій Гвінеї останній випадок капібалізму зафіксовано 1945 року. На честь того, що з кепською звичкою поїдати ближнього покінчено навіки, там навіть пам'ятника поставили. А доки ж ми їстимемо самі себе? Продавці універсалу чи державному чиновникові хіба Єльцині або Черномирдин встановлюють правило говорити зі своїми людьми чужою мовою?

Чи доживемо до часів, коли працівник державної установи, закладу -- торговля, культури, -- вилюдивши на українській гривні, повсюдно зрештою заговорить українською мовою і ми так само зможемо поставити пам'ятний знак на честь того, що з кепськими звичками покінчено й у нас?

Слухаю виступ Президента і мимохіть згадуються курйозні промови Брежнєва, сама вимова якого множила кількість анекдотів. Ні, не славиться ораторським мистецтвом наш глава держави. Мене осмикують: скажи спасибі, все-таки він старається. Я уклібно дякую Президенту за його прагнення опанувати мову великого народу (на противагу його ж рідній дружині -- що є не тільки внутрішньою сімейною справою), але... Припускаю на миг, якби Президент Франції розправлявся на такому рівні з французькою. Страш і уявити, що сталося б і де що поділося...

Ті самі недурні французи встановили жорсткі обмеження на вживання в рідній мові іншомовних слів. Приклад, гідний наслідування: якби наш бізнесмен навіть з непочатою середньою освітою, котрий ганяється за красивим «імпортованим» слівцем, хоч раз дістав доброго штрафу за зневажання української мови, він не кинувся б, певне, до підручника граматики за п'ятий клас. Проте вже неодмінно постарався б пайняти правдишника, який досконало володіє державною мовою. Для таких «чумазих» бігтя й справді визначає свідомість.

Бідаємося: не хочуть відкривати українських шкіл у Донбасі, інших індустріальних осередках. Проте не все так і кепсько: прочитав я якось у газеті, що в чотирьох державних школах бразильського штату Парана почали вивчати українську мову. Наступного навчального року ще в п'яти державних школах цієї країни планувався запровадити курс української. Так що не пропадемо. Коли, скажімо, докотимося до такого, що забракне знавців рідної мови, попросимо в Латинській Америці. Беремо ж іншу гуманітарну допомогу, то чом би не скористатися й цією?

Верховна Рада каліченням і зупиненням над українською мовою може позмагатися хіба що ще з одним послідовним її могильником -- Українським телебаченням. Ледь не той самий відсоток мовлення чужого, діалогів, що змушують згадувати естрадних мастодонтів Тарапушку -- Штепселя. Та сама навага розумів, число яких неухильно зростає. Й саме мовлення -- ходиши на протезах. Розтлумачте, шановні, що це і про що та яким діалектом: «Якщо ваше попадання в ціль буде влучним?»

У редакторського корпусу навіть не висітає освіти, аби грамотно подати власні прізвища -- пишуть у титрах: Свіридов, Канішевський тощо. Деякі діти дивляться і не можуть зрозуміти, за що ж їм учителі ставлять двійки, коли дорослі дяді припускаються стількох помилок і їх у куток не ставлять. Навіть у «П'ятій».

Один дивак у листі до редакції скаржиться на постійний «біль у галузі живота». Перестарався, бідолаха, шукаючи відповідника російському «область». А ось деякі наші культуртрегери тільки й знають: «область образотворчого мистецтва», «область музики», «область літератури». Поїхати б якось у ту чи ту, тільки ж де?

Так чи інак, з боєм українська потроху увиходить у моду. І дехто, мов сточену м'ляло стару свитину зі скрині, добуває з глибини пам'яті рештки знань і вже так дбає, що «в» скрізь виправляє на «у», навіть не здогадуючись, що може діаметрально переінакшити зміст, не кажучи про ритміку оповіді: «вдачу» (характер) на «удачу» (талан).

А ще можуть вимостити одне речення з півдесятка сполучників «та», знехтувавши «і»

не все має продаватися і купуватися. Якщо цю моду не спинити, диви, хтось із молодшого покоління ще діждеться такого «тайму», коли литомо нашими словами залишаться «галушка» і «паланиця», та й ті передані на письмі латиною!

Де б я не був, купую хліб український. Не з «націоналістичних» міркувань, а тому, що він мені дуже смакує.

І в якій булочній не бував, як тільки доходжу до каси:

-- Что у вас?

-- Український.

-- Ага, украинский, -- неодмінно перекапустить касирка.

Цей нерозгаданий малоросійський комплекс...

Петро ФЕДОТЮК

ДОБРОДІЇ І ЛИХОЧВОРИ

Етюди про мову

-- виходить щось на зразок барабанного дробу. В одній рекламі: «Вироби із золота та срібла». Спробуй вимовити по-людськи того «та-та»!

Куди тим Ейнштейнам та Жулیم Вернам до наших грамотів! Їм раз плюнути втілити в життя найпарадоксальнішу фізику й найзухвалішу фантастику, -- скажімо, відремонтувати час. Не вірите? Сам бачив вивіску на Подолі: «Часова майстерня».

Преса з тупою настирливістю культивує не тільки дієслівну кальку з російської -- «співпадати», якої не подає навіть так званий «руско-російський» словник, а й дивний для українця покруч-іменник: «співпадіння». Якщо мислити по-українському, розтлумачити його можна хіба що як спільне з кимось падіння.

Знаєте, як одним словом виразити подвійну погорду до рідного? Треба написати на вивісці «ОВУВ» (тобто «Взуття»). І пишуть...

Колись у нас був популярний такий собі спосіб обману трудящих: на кофту, виготовлену десь у Конотопі чи Коростеві, чіпали імпортований «лейбл». Знаходилися легковіри, що ловилися на гачок, платили гріби гроші за фальшивку.

Чи не про такі домашні пошпиви з чужими «лейблами» промовляють назви деяких видів: «Post-поступ», прийвром, «Закон & (сид) бізнес», «Час/Time»... Зрозуміло, платити, напелені ж, той, хто замовляє музику. Але ж

Оголошення в метро: громадян закликають бути взаємоввічливими, поступатися місцем інвалідам, літнім людям... Усе б і чудово, якби не оте «взаємо»: виходить-бо, що й інваліди та літні люди нам теж мають поступатися місцем. Думаєш, що кажеш!

Мова, як море, пише часом «Літературна Україна». Може, й море, але забруднене хімікалями бюрократичних канцеляритів, затруєне радіонуклідами несмаку, іншослів'я. Однак трапляється інколи свіжа бризка.

Який антонім до слова «добродій»? Злодій, лихо-дій? І раптом чуєш із вуст простого дядька:

-- Та це ж такий лихочвор!

Справді-бо, заподіяти, сподіяти або вчинити лихо -- це зовсім не той відтінок. А от -- учворити!

Зовсім недавно чуло в теленовінах: «понад десяти чоловік нагороджено...» Ну, думаю, вже слух став підводити. Коли ж ізнов те саме. Аж он воно що: ниньки найцирніший знавець української -- букваліст-«калькулятор», що заповнився засоби масової інформації. По-російськи «выше десяти» нормально звучить, от він і кроїть за прикладом «старшого брата».

Знову ж таки, немає звіра, страшнішого за кальку. «Попередити» злочин, пожежу, катастрофу -- це ж малечий! Гарного, елегантного слова «запоштити» для багатьох доморослих грамотів мовби й не існує в природі.

Або ще приклад: «судохідна компанія...» Це що -- «Ветати, суд іде!»?

З легкої руки недовчених редакторів розгулявся у нас російський варіант місцевого відмінка: «по областям», «по показникам», «по бурякам» і т. д.

Мимоволі складається враження, що в журналісти подаються впереваж колишні двійчники, позаяк в інших галузях знати хоч щось усе-таки потрібно!

Газетярі кепсько вчили не тільки мову, а й географію. Бо звідки ж тоді взятися «Турції», «Словакії», а зрідка ще й «Германія» прослизає на сторінки газет і в ефір?

Шо нині в ужитку якась синтетична, без смаку, без аромату мова, нічого й казати. Як пишуть, так і розмовляють: не «щикаваше», «веселіше», а -- «більш цікаво», «більш весело». Так само з «найцікавіше» чи «найвеселіше» -- ні, тільки «найбільш цікаво», «найбільш весело»!

Єй такі борці за мовне відродження -- привселюдно обурюються з чужомовних високів, оголошень, засілля російської і проросійської преси та літератури. А зателефонуєш йому додому й чуєш:

-- Слушаю. -- Дружина, донька або теща. Або й сам ім'ярек.

Слово «повинно» витіснило «має» і «мусить». Нас частують глетьохами на кшталт «повинно бути зроблено». Яка людина при своєму розумі скаже таке?

Схожий приклад із дієсловом «вимагати». Вимагають у нас і живі, й неживі предмети. «Земля (вода, посівна кампанія, праця, відпочинок, материнство, проблема) вимагає уваги (або ж турботи). Слово «потребувати» мовби випало через інтелектуальні полудрабки користувачів. Так само лінки ледь переінакшити фразу: «треба уважно ставитися до...», «дбати про...» Тільки вслухайтеся: «Вівці вимагають турботи», «гуси вимагають...» Ну, ті хоч бекати чи гелотіти вміють. А як тоді, до прикладу, може «вимагати» безсловесна риба?

Просто нашестя сарани, ці англомовні слова. Наче греблю прорвало: консенсус, ток-шоу, брифінг, саміт, хіт-парад, маркетинг, ф'ючерс, екслюзив, трилер, прінтер, саунд-парк, рилстейт, файл... Уже не кажучи про якісь там супермаркети чи шопи. Куди не кинь -- з повиними кейсами ваучерів і пейджерів огинаються по презентаціях, інвагураціях і фуршетах різні дистрибутери з дилерами, менеджери, путани та купор'є. Вже приїхали чи ще далі буде?

Тривале московське панування, потужний чужомовний інформаційний прес не могли не в'їсти у пещики. Багато навіть з тих людей, які спілкуються українською, зізнаються, що думають усе-таки по-російськи. А як думають, так і чинять. Чи не тому в багатьох сферах нашого буття й виходить кепська копія з не завжди блискучого й російського оригіналу?

Також раба ще догдо не зливів з української душі і зважати на нормальний розвиток існого, що стосується нашої свідомості. І що ми -- лише слухачи глєва для русифікаційних експериментів? Ось маленькі приклади місцевого колориту: іде і ситі немає такого, щоб академік (!) -- про докторів та кандидатів наук годі й казати -- національної Академії не володів рідною мовою. У нас є. Та за це таким горе-іменем не академія звикла б давати, а -- різок!

ПОСЛАНУТЬ ПОРУЧ ЯВІР З БУКОМ

Німія отверзуться уста;
Прорветься слово, як вода,
І десь-пуста непоплита,
Зцілющою водою вмита,
Прокинеться; і потечуть
Веселі ріки, а озера
Кругом гаяли поростуть,
Веселим птаством оживуть.

Тарас Шевченко.
Ісаїа. Глава 35»

У віршах, присвячених пророцтву
Ісаї, великий поет не називав дерев, які
піднімуться у дивом народжених гаях.

Якщо явір схожий на звичайного
клена або навіть платана, то бук важко
сплутати з іншою рослиною.

корінців, але, щоб прогудувати дерево, їй
необхідна велика площа. Ось чому старі
буки, що можуть досягти 500-річного
віку, ніби тримаються на чималій відстані

Європейський бук може утворювати
сущільні ліси. Але якщо у Данії, Швеції,
Німеччині йому підкорилися долини, то у
Карпатах він росте на висоті від 600 до
1500 метрів.

У букових лісах завжди царює якась
урочиста тиша, та й сонячне світло рідко

проникає під шатро шкірястого, непрозір-
частого листя. На землі -- ні квіточки, ані
травички. Лише потріскує під ногами
сушняк, чується шурхіт мурашок, а восени
промайнуть білка або дятел.

Тригранні, сховані у міцну мисочку
плоди бука досягають у жовтні. Мисочка
розкривається і горішки висипаються
додолу.

Але необхідно пам'ятати, що букові
горішки у великій кількості шкідливі
для домашніх тварин, не кажучи вже
про людину.

Зростають букові ліси й на північних,
отже, дещо прохолодніших, схилах
гірського Криму.

визначив і описав цього бука. Він вищий
від свого європейського брата (доростає
до 50 метрів), листя його довгасте, загост-
рене; поширений у Малій Азії та на
Кавказі -- звідти, мабуть, і привозили
букові колоди до Святої Землі.

Тверда деревина бука з часом набу-
ває жовтувато-брунатного забарвлення
і гарного крапчастого малюнку. Вона не
дуже придатна для будівництва, бо про-
сто неба швидко псується, руйнується
грибком.

Чому «лісовий годувальник» лати-
ною -- зрозуміло. А звідки наше,
слов'янське, прадавнє слово «бук»? Ко-
лись, мабуть, так звався всякий дикий
ліс.

Андрій Топачевський
З БОЖОГО САДУ

ПРОДОВЖЕННЯ. Початок див. ч. 7, 8, 9—10, 12 1996 року;
ч. 1, 4, 5 1997 року

БЛИЗЬКІ ПЛА ЗРОЗУМІЛИ ТРАБ І ЯСЕН

Настинає кедрин він собі, і візьме
граба й дуба, і міцне собі викопає між
лісовими деревами, ясен посадить, а до-
щик вирощує.

Книга пророка Ісаї, 44 : 14.

Дововижним чином був покликаний
Ісаїа до пророчого служіння: він очистив-
ся, бачивши Господа у його славі на
високому престолі.

Наведений вірш легко тлумачиться,
як уся чиста, глибока книга Ісаїа. Але при
його перекладі виникають труднощі, бо
дослідники Біблії не дійшли згоди про те,

була необхідною для кращого сприйня-
ття Святого Письма. Адже йдеться про
язичників, подібних до наших деяких
предків, які виготовляли дерев'яних
божків саме з цих дерев.

Пригадаймо: Мойсей у поемі Івана
Франка розповідає повчальну казку про
те, як дерева обирали собі короля.

Як Мойсей не ступив на Обіцяну зем-
лю, так і дикий терен, цей символ
самопожертви, залишився при дорозі, не
скуштувавши плодів свого справедливого
правління.

І служитиму зайцю гніздом,
Пристановищем птагу,
Щоб росли ви все краще, а я
Буду гинуть на шляху.

Граб звичайний зростає у нас пере-
важно на Правобережжі, бо боїться довгих
суворих зим; з тієї ж причини не
піднімається високо в гори.

за надзвичайно тверду, важку деревину.
З граба виходять найкращі топирища,
шевські дерев'яні цвяхи, гвинти для
олійних пресів і, нарешті, гребені й граблі.

Хоч і малий він, та дуже чіпкий. Виру-
бані кілька разів поспіль, грабово-дубові
ліси щоразу відростали на схилах
Канівських увзв'язів.

Якщо граба щороку підрізати, зігнувши
верхівку, він ростиме кущем і бічні гілочки
утворють щільний живопліт.

А от від ясена затінок не сущільний, а
легенький, проїнятий сонячними проме-
нлями. Сама назва говорить про те, що це
дерево відрізняється від інших своєю яс-
ною, прозірчастою короною, сяючою
зеленню молоді кори.

Як і дуб, у уяві європейських народів
ясен уособлює чоловіче начало; давні
германці й скандинави вважали, що від
нього походять воїни.

Високі європейські ясени не затінують
рілля, і тому їх споконвіку садили на
межах. З цим пов'язана наукова греко-
латинська назва ясена -- фраксінус,

На жаль, шляхетного європейського
ясена тепер часто заступає ясен аме-
риканський, особливо у штучних
насадженнях, біля потоків та по запла-
вах.

Кожній рослині -- своє місце й час. Ця
думка не раз повторюється у біблійних
текстах. Справді, хіба можна увлести ліси
без рідного ясена або граба?

Кажуть, пам'ять це єдиний рай, з якого не буває вигнання...

Либонь. Так воно і єсть насправді. Тільки коли йдеться про пам'ять окремої людини, одного якогось життя. Гірше, коли розходиться на пам'яті кількох поколінь: тут доводиться добряче потрудитися, вчасно заклати помітні віхи, вагомі оберіги, помітні й зрозумілі прийдешнім людям. Благо, якщо йдеться про час, коли між поколіннями пролягає місток писемності, якій цілком під силу вкарбувати у слові будь-яку інформацію. А якщо писемності ще не виникло? Якщо слово із покоління у покоління переказується, передається усно? Тут велика ймовірність зовсім згубити його чи спотворити до невпізнання. Зрештою, і в такому разі трапляються щасливі випадки... Так, у 40-му році після Різдва Христового апостол Андрій по воді прибув під наші кручі, так і хочеться мовити, під київські несподівані гори, побиті печерами, житлом давніх людей. Проповідник Христового вчення був щиро вражений землею, омитою прозорими прісними водами, благодієною, що так і струменить, обіцяючи щастя досконалі душі. До сьогодні знаємо його пророцтво, що прохопилося в добру годину тоді: «На сих горах имат град велик бысть і церкви мнози воздвигнуты!». Слухачів у апостола мусило бути чимало, коли майже десять років його слово переходило із уст в уста, з душі в душу і не забулося ні йоти! Аж до Нестора... скоро дві тисячі літ живе у свідомості людській. Ось чому не здається чудом, що від Спаса 1767 року неподалік того місця, де з'явився колись апостол, височіє на кручі творіння Растреллі, церква Первозванного Андрія. Прикраса Києву. Пам'ятка великій учті!

Життя одне... то так, то інак урешті визнаємо, що і на наших кручах не завжди панувало Християнство. До цього був культ Зевса, богів-небожителів. А перед цим, й не знати як давно, прекрасний культ Праматері... намистину до намистини і, урешті, складається низка попередніх епох, пацьорка з кількох тисячок літ, від камінного віку, до вогню й металу, віку бронзового й доби заліза.

Танцюючи від причалу апостола Андрія, просто годі утриматися, щоб не підвести голову й не заглянути: а що ж там, нагорі? Що -- потойбік кручі, де ось вона, наша земля, осідок людей, як би вони не називали себе, наших далеких предків. На горі, як на горі...

Над горою панував ідол Перуна. «Во славу Перуну!» Або... «Перун би тя трафив!» Не так, то інак -- бум, бум!! (Мабуть, отут зроджується наше, сучасне «застав дурного Богу молитися, так воно й лоба розбіє!»). Коли ідол Перуна старів, його заміняли. Так, князь Володимир замість струхнявілого поставив Перуна із головою зі срібла, з вусами золотими... І не диво, чому панував якраз бог блискавок та громів понад усіма іншими. Навіть сьогодні ступити на живу землю опісля зливи і почуєш відповідь -- численні обсидіан, природні небесні скла кольору смоли, трапляються майже повсюди. Пошастить, то натрапите й на Руку Перуна (кількакілограмову пригорщу, між залізних пальців якої затискає усе той же обсидіан). Уявити не важко, що ставалося з тими, хто оселився там і на голови кому випав подібний небесний гостинець! Не змолилися тут. Не шануватимеш божество понад інші!

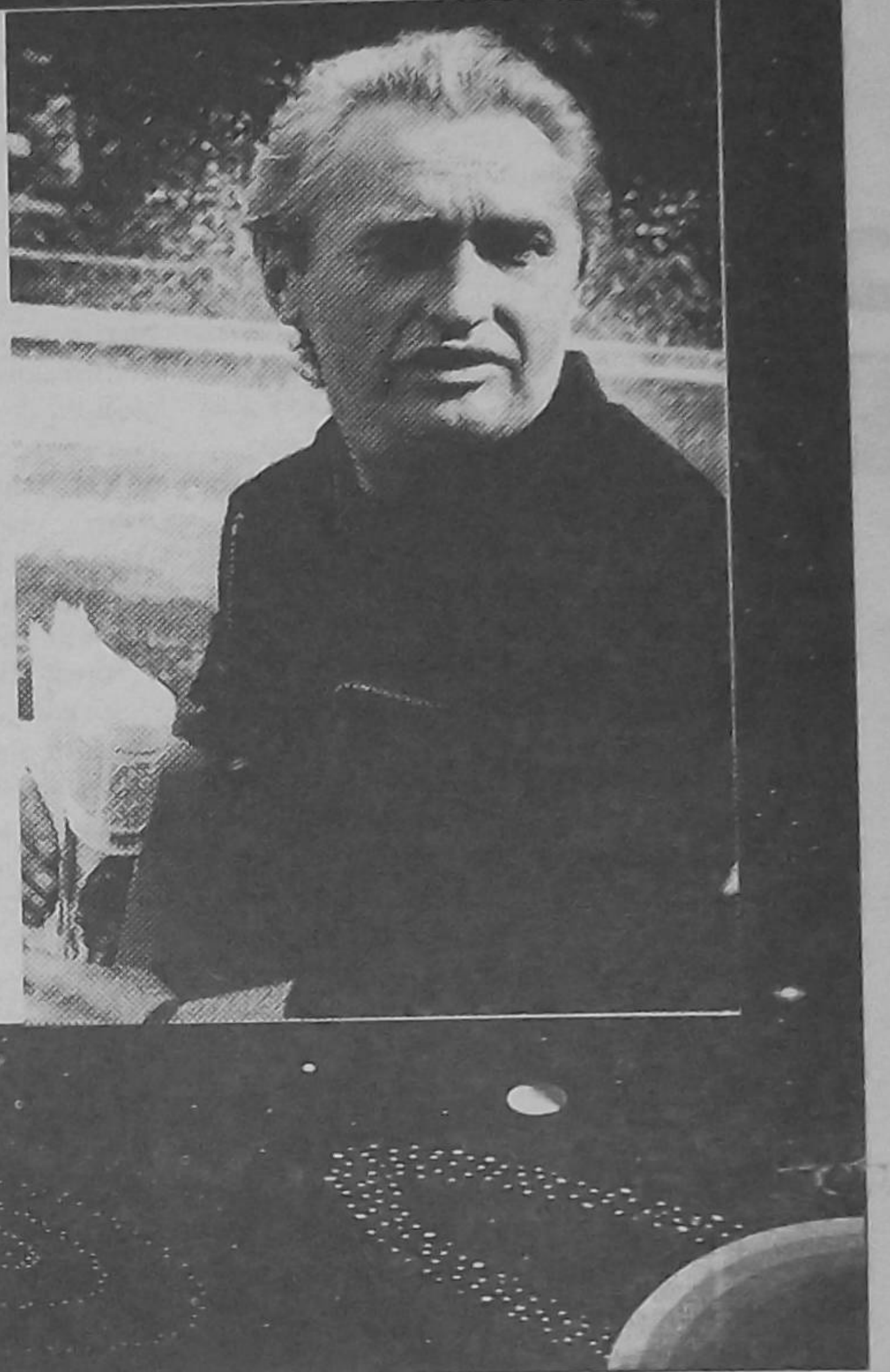
Усе минуле. На зорі Християнства Перуна з головою зі срібла та золота прив'язали до хвоста коня і волюком потягли у бік води, до Дніпра й Почайни, щоб утопити. А вже повсюди лунало «Слава Христу!» й відлунувалося «Навіки слава!».

Навіки... Як часто те, що здавалося назавжди, раптом розсіпається на прах, щезає. Гора, яка здавалася незламною Володимирською горою, несподівано одного дня минає свою назву. Те її південне крило, що спадало до Хрещатика й несло на собі доріжку, поспану тертою цеглою, уздовж якої стояли численні кафе та шашиліччі, сита для прочан, одного разу робиться ямою. Розрили гору, щоб у ямі поставити чергове каплице (третє тільки на Хрещатику!) богоподібного, якому вже просто не могли придумати, як іще воздати учту. Споруду, як мовлено, із срібла та золота, не зваживши ні на що, встановили. На віки! А через кілька літ, -- який разюче подібний фінал, -- тільки до хвоста коня не прив'язували, щоб повалити ідола. Очі б такого не зрзли! Вуха б не чули всього того, що десь визрило і раптом скресло. Спротив перед тим, що не дають прожити одне життя так, як навчили, як тільки здається вірно, підбурює якщо не оте «Перун би тя

Дивні люди -- прозаїки. Коли поети здають легко відшукати поезію всюди -- навіть у траві, то романісти перелопачують сотні тонн словесної руди, закопуються в історичні копальні, кайлюють філософські гори, аби переказати прозою те, що вштовхують вгадує інтуїтивно. Прозаїк Григорій Колісник -- справжній прозаїк. Цього історичні романи про Тоголя і Мазену зробили свого читача, його ім'я відоме в Україні і поза її межами. Неусвідомлений поет, він відшуквав себе самого в дисидентстві і в цифраці камуфляжності, -- і те, й інше роблячи самовіддано, аж до самопалення, -- але, -- як і водиться, відповіді на свої питання знаходив лише перед білим аркушем паперу. Бо народжений писати -- політизувати не повинен.

18 липня Григорію Коліснику виповнилося -- либонь, з яким прийнято вшанувати кожного письменника, а наразі такого, що має десятки гарних книг і небуденну натуру. Чи до цієї дати, чи просто -- до того часу, що визначає доля, Григорій Андрійович написав чудесну есею «Смараجدова тайна».

Сьогодні ми друкуємо лише уривок її, відсилаючи зацікавлених читачів до тих кращих часів, коли вони зможуть прочитати її повністю. Авторів ж зичимо здоров'я і невсипучості. З роси й води Ван, пане-товаришу Григорію!

СМАРАГДОВА ТАІНА

трафив!», то «Бий його сила Божа!» неодмінно. Не зовсім неосвіщенна душа підсвідомо розуміє, що потрібно мнятися, потрібно сприймати життя таким, яким воно є насправді. Непереловки поволі влягаються. Душа має на раптом пригадує, що якщо й устигла побувати на причалі апостола й на верхах, то так і не устигла придивитися до отого, а що ж далі, що потойбік?

Виявилось, живуть, як і жили, люди. Було багато старокіївських будиночків, двориків, садків і стежок поміж ними. Стоїть усюди суча тюрма. Трампарк і непримінне торжисце... одно слово, закрило Києва, наречений Лук'янівкою. Вдивляйся! Знайди свою жукалицю, якщо не небесний обсидіан. Шукаючи рівноваги, опусти очі долу. -- Щось такого... -- Знахідка не скидалася ні на скло, ні на камінь. -- Важке! Як метал. Оплювок? Чому ж тоді, мов малахіт, зеленій? Ні! Надто сформовано, руковторно!

Найгірша пора може видатися найкращою для смиренного споглядання, збирання старовини, тайна якої до певного часу мовчить, не подає відгону на всі питання... Мовчи, мовчи! Читайте живу землю. Дивись зелені сні язицьва, такі ж густі й незбагненні, як патина на тих знахідках, що йдуть до рук. Постішай. Устинути! Встигнути, поки блискучі лоби мудрих машин, бульдозерів, не все загорнули. Поки котки не все заасфальтували... ніщо не вічне. Чини свого, якщо сподобився. Шукай. Прийде інша пора, щось та осмислиш. Те, що мовчить сьогодні, може статися, озветься узавтра... Так і стається.

На долоні темно-зелений... спершу здається, підійняв дубовий листок. Важкий, мов золото. Перекидаєш -- горілиць голівка. Прихилена до груді правниці, якась наче розкритена ліва рука. Фігурка! Жіноча статуетка. Золото? Мідь? Яка різниця! Ось воно, Праматір. Богиня всього того твого народу, риб, звірів, птахів, драконів, маленьких, з пучку пальця жіночих фігурок, відливочок жовтого металу -- не іна-

кше, дотодішніх первісних грошей чи того, що заміняло їх. Перебравши з долони тепло, Богиня владно жадає: Ти! Хто ти? На що спромігся по своїх днях? Не знітигся просто годі. І порятунком тут можуть стати тільки хоч якісь знання, бодай невеличка здача з чужого гроша. Реріх. Приходять на ум його: «Балтійські янтарі, знаходиме у нас с кременевими вешками, не моложе 2000 лет до Р. Х. Площадки багатого таїнственного культа в Киевской губернии, где находятся и полированные орудия, по женским статуэткам обращаю нас к Астарте Малоазийской, в 16, 17 веках Р. Х.».

-- Гістия! -- Шата, патина, на ній густі, скоріше амарантового анж зеленого кольору. Подекуди чітко проступають прикраси -- ямка, потім така сама ямка, іще і ще... обов'язковість, значущість доконечні! Розмашість лінії контуру. Доконечна простота. І вивершеність. Наче майстер мав справу не з вічним металом, а з воском.

Радіти чи печалуватися? Одно певно -- пік пройдено. Далі спад чи навіть вгасання. Виявилось, ізнов прожито роки, роки... дівчина, обліковець, з блокнотом стоїть на гірці неподалік від цирку й нотує прибуття завантажених землею самоскидів, які, задкуючи, зсипають купами мертвий, з якогось котловану, рудий ґрунт. Зривається сніг... знову сумно. Знову подає голос Гоголь: «Скучно на этом свете, господа!». Знову треба обертатися плечима і йти геть. А тільки ж цього разу ти маєш повертати до свого мовчаного, мініаторного, майже вічного народу, щоб дати йому хоч якийсь лад.

Настає пора ретельного споглядання, вивчення. З сотні рибок немає двох подібних. Древній вовк виконаний так, що стоїть на двох! на двох, а не на чотирьох лапах. Він у кошлатій шкурі! І геть цілий -- саме устремління вперед! Рух! Змія, символ вічності, пручається, хоч і закарбована у метал. Від голови до хвостика десять сантиметрів пульсування тільки, хоч відтворено всього два вигини, за рахунок ювелірної виконаної шкури, вона також вся -- дійство і рух... Дуже швидко приходить переконання у

тому, що не те диво, що мініятури виконані на зорі світу, а диво те -- як, з якою майстерністю бронзовці словили те, щоб кинути во дні они, щоб мовити про себе і про талант, який належав їм! І сьогодні здається, тільки їм.

Хемінгвей стверджував, що емінація (безжалне стиснення слова) -- неодмінна ознака талановитого письменника. Бронзові мініятури, відлиті відомо де (Лук'янівка), але невідомо ким, усі якось несуть на собі емінацію матеріалу, безжалне усикання ваги й розміру, квінтесенція скульптури. Чомусь здається, стародавні майстри знали визначення мистецтва Гомера -- дійство і рух. Але ж вони могли жити до Гомера! Пабло Пікассо і Сальвадор Далі нещодавно вразили світ новаторством, нетрадиційністю своїх творів. Ось... чи не найдавніша скульптура в світі. Скульптура жінки, породил. Всього двадцять п'ять міліметрів за розміром, і грамів з три за вагою. І все, все, що потрібно, щоб подати сутність, щоб фігуркою мовити і вразити. Третину височини займає голівка. П'ятипала рука і ніжка з пальчиками несуть, щоб не казати охоплюють, черевце... нічого ховати під все, що веде до нового життя, прекрасне. Породило, ту, котра дає подовження життю, чтуть. Голівка її у вінку! Ось звідки у нашого народу оте -- Жінка в надії! з найдавніших часів... Вражаюче виконані пари. Їхні розміри, вага, постава все мовлять про стать. Про вдачу. Про таке спільне і таке різне призначення. Дракон і дракончик не можуть не викликати лагідної, сумовитої усмішки. Тетерів і тетерка ведуть свій вічний мартопалє, наче дзвенячи весняною піснею свого сокотання. Чапелька, стоячи на одній нозі, склавши крила, здирає догори граційну вигнуту шийку з голівкою, увінчаною чубчиком і борідкою. Трапляються мініятури звірів, яких ми вже не знаємо... наче ми знаємо драконів! Хіба що тих, які вкрут нас. Або тих, які оселилися у наших власних душах.

Скільки не вдивляйся, скільки не думай, скільки не читай мудрих, все частіше пропливає -- мені відомо, що мені невідомо нічого! Одно певно, на наших кручах оселилися так давно, чи й не від самого спадання вод, тільки-но трюхи протряхла твердь. Вони жили! І вони умли! Коли щось переказують. Чомусь навчають.

Попри нашу малість, попри нашу тліність, повз могли -- уперед такі до могли. З усмішкою. Втішаючись чудом мистецтвам і найбільшому з них, життю.

Григорій КОЛІСНИК

«Слово Просвіти»
Засновник - Всеукраїнське
Товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка
Рєєстраційне свідоцтво № 1007
від 16.03.1993 р.

Шєф-редактор Павло Мовчан
Відповідальний редактор Любов Голота
Рєдакологія: Ярема Гоєн,
Анатолій Журавський,
Анатолій Поєрїбний,
Олександр Пономєрїв, Іван Юєцк

Адреса «Слова Просвіти» - 252001, Київ-1, завулок Музейний,
8, Всеукраїнське Товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка,
тел.228-01-30; E-mail: SLOVO @ PROSVITA. intercom. KIEV.UA

Індекс 30617 Зам. № 0315338 Наклад 5000

Виготовлено з готових фотоформ на комбінаті «Прєса України»